ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΑΦΗΓΗΣΙΣ

ΤΗΣ

ΓΕΝΟΜΕΝΗΣ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΩΣ

ΤΟΥ

ΟΜΗΡΙΚΟΥ ΙΛΙΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1870, 1871, 1872 ΚΑΙ 1873

ΥΠΟ

ΕΡΡΙΚΟΥ ΣΧΛΙΕΜΑΝΝ

διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας

ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ 25/6 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1875

ΕΝ ΤΩ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩ ΣΥΛΛΟΓΩ «ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ»

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ.

ΑΘΗΝΗΣΙΝ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

—

1875.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΑΦΗΓΗΣΙΣ

ΤΗΣ

ΓΕΝΟΜΕΝΗΣ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΩΣ

ΤΟΥ

ΟΜΗΡΙΚΟΥ ΙΛΙΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1870, 1871, 1872 ΚΑΙ 1873

ΥΠΟ

ΕΡΡΙΚΟΥ ΣΧΛΙΕΜΑΝΝ

διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας

ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ 25/6 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1875

ΕΝ ΤΩ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩι ΣΥΛΛΟΓΩι «ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ»

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ.

ΑΘΗΝΗΣΙΝ,
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

1875.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΑΦΗΓΗΣΙΣ

ΤΗΣ ΓΕΝΟΜΕΝΗΣ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΩΣ

ΤΟΥ ΟΜΗΡΙΚΟΥ ΙΛΙΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1870, 1871, 1872 ΚΑΙ 1873

ΥΠΟ

ΕΡΡΙΚΟΥ ΣΧΛΙΕΜΑΝΝ.

Κυρίαι καὶ Κύριοι

Ὁ ὁδοιπόρος ὅστις ἐκ τοῦ Πειραιῶς διευθύνεται πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον βλέπει, ἅμα παραπλεύσας τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Λέσβου, τὸ ἀκρωτήριον *Λεκτόν*, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν δυτικὴν ἄκραν τῆς Ἴδης. Τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο εἶναι ἡ μεσημβρινὴ ἄκρα τῆς χώρας, ἥτις ἀπὸ τῶν Ὁμηρικῶν χρόνων ἕως τοῦ νῦν, καὶ πιθανῶς ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας πρὸ Ὁμήρου, ἔφερε τὸ πολυθρύλλητον, τὸ ἔνδοξον ὄνομα Τρῳάς. Πλέων παρὰ τὸν δυτικὸν αἰγιαλὸν αὐτῆς, ὅστις ἐκτείνεται ἐκεῖθεν, σχεδὸν κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν πρὸς βορρᾶν καὶ λήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Σιγείου, ὁ ὁδοιπόρος διακρίνει ἐκεῖ, ἐν μέσῳ πυκνοῦ δρυμῶνος, γιγαντιαῖα ἐρείπιά τινα τῆς ποτὲ ἀνθούσης Ἀλεξανδρείας τῆς Τρῳάδος, ἥτις, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῆς μεγάλης αὐτῆς ἐκτάσεως, εἶχε τοὐλάχιστον 500,000 κατοίκων.

Παρὰ τὴν κοινὴν γνώμην δὲν νομίζω ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀντιγόνου, ἀλλὰ μόνον ἐμεγαλύνθη ὑπ' αὐτοῦ, διότι ὁ Στράβων ῥητῶς λέγει (παρ. 604 καὶ 607), ὅτι ὁ τόπος ὠνομάζετο πρὶν Σιγία καὶ ὅτι ὁ Ἀντίγονος, μετοικήσας ἐκεῖ τοὺς κατοίκους τῆς Σκήψεως, τῆς Λαρίσσης, τῶν Κολονῶν, τῆς Ἀμαξιτοῦ καὶ ἄλλων πόλεων, μετωνόμασεν αὐτὴν «Ἀντιγόνειαν τῆς Τρῳάδος·» ὅτι δὲ ἡ πόλις αὕτη ἐκαλλωπίσθη ὕστερον ὑπὸ τοῦ

Λυσιμάχου καὶ μετωνομάσθη ὑπ' αὐτοῦ, πρὸς τιμὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, «Ἀλεξάνδρεια τῆς Τρῳάδος.» Ἡ θέσις τῆς πόλεως τόσον ἤρεσε τῷ Ἰουλίῳ Καίσαρι, ὥστε (κατὰ τὸν Σουητώνιον, ἐν Βιογραφία Καίσαρος 79) ἤθελε νὰ καταστήσῃ αὐτὴν μητρόπολιν τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους. Τὸ αὐτὸ σχέδιον εἶχε, κατὰ τὸν Ζώσιμον (Β. 30) καὶ Ζωναρᾶν (Ν. 3,) καὶ ὁ μέγας Κωνσταντῖνος πρὶν ἢ ἐκλέξῃ τὸ Βυζάντιον. Ἐπὶ τοῦ Ἀδριανοῦ ἦτο διοικητὴς τῆς πόλεως ταύτης ὁ περίφημος ῥήτωρ Ἡρώδης ὁ Ἀττικός. Σώζονται δὲ εἰσέτι πολλὰ μέρη τοῦ ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντος γιγαντιαίου ὑδραγωγείου, εἰς τὴν δαπάνην τοῦ ὁποίου ὁ πατήρ του ὁ Ἀττικὸς, προσέθεσεν ἐκ τῆς ἰδίας περιουσίας τρία ἑκατομμύρια δραχμῶν. Ἀναφέρεται δὲ ἡ πόλις αὕτη καὶ ἐν τῇ Ἱερᾷ Γραφῇ ὡς μία ἐξ ἐκείνων ἃς ἐπεσκέφθη ὁ ἀπόστολος Παῦλος. Νῦν δὲ ὀνομάζεται Ἐσκισταμπούλ. Ἀμέσως μετέπειτα ὁ ὁδοιπόρος περᾷ κατ' ἀριστερὰν τὴν ὡραίαν νῆσον Τένεδον, ὄπισθεν τῆς ὁποίας (κατὰ τὴν Ὀδύσσειαν) ἐκρύφθησαν αἱ νῆες Ἀχαιῶν μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ δουρείου ἵππου. Ὀλίγον περαιτέρω παραπλέει τὸν Μπασίκα-κόλπον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀγκυροβολοῦσι τὰ ὑπὸ τοῦ βορρᾶ κωλυόμενα πλοῖα, καὶ βλέπει ἐφ' ὑψηλοῦ αἰγιαλοῦ, σχηματιζομένου ὡσαύτως ὑπὸ τῆς Ἴδης, τρεῖς κωνοειδεῖς λόφους, λεγομένους ἡρωϊκοὺς τύμβους, ὧν ὁ μεγαλείτερος, ὁ ὠνομασμένος «Οὐτσὲκ-Τεπέ,» ἔχει 25 μέτρα ὕψους καὶ καθορᾶται μακρόθεν ἀπὸ τοῦ πελάγους. Ὕστερον ὁ ὁδοιπόρος κάμπτει τὸ ἤδη ἀναφερόμενον ἀκρωτήριον τοῦ Σιγείου, τὸ ὁποῖον ἔχει 90 μέτρα ὕψους. Ἐντεῦθεν ἀρχίζει ὁ ὑπὸ τῆς Τρῳάδος καὶ τῆς Θρακικῆς χερσονήσου ἐσχηματισμένος Ἑλλήσποντος. Τὸ ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου κείμενον χωρίον Ἰενισαχὶρ κατέχει τὴν τοποθεσίαν τῆς παλαιᾶς πόλεως Σίγειον, ἧς τὰ ἐρείπια εἶναι κεκαλυμμένα μόνον διὰ 2ων μέτρων χώματος. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ἀκρωτηρίου, πρὸς βορειο-ανατολάς, εὑρίσκονται δύο ἄλλοι κωνοειδεῖς ἡρωϊκοὶ τύμβοι, ὧν ὁ εἷς ἀποδίδεται τῷ Πατρόκλῳ, ὁ δὲ ἄλλος, ὁ ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ κείμενος, τῷ Ἀχιλλεῖ. Ἡ θέσις βεβαίως ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν περιγραφὴν, ἣν ὁ Ὅμηρος ποιεῖ περὶ τοῦ τύμβου τοῦ ἥρωος τούτου

Ἐν τῷ τοι κεῖται λευκ' ὀστέα, φαίδιμ' Ἀχιλλεῦ,
Μίγδα δέ Πατρόκλοιο Μενοιτιάδαο θανόντος,
χωρὶς δ' Ἀντιλόχοιο· τὸν ἔξοχα τῖες ἁπάντων
Τῶν ἄλλων ἑτάρων, μετὰ Πάτροκλόν γε θανόντα·
ἀμφ' αὐτοῖσι δ' ἔπειτα μέγαν καὶ ἀμύμονα τύμβον
χεύαμεν Ἀργείων ἱερὸς στρατὸς αἰχμητάων,
ἀκτῇ ἐπὶ προυχούσῃ, ἐπὶ πλατεῖ Ἑλλησπόντῳ·
ὥς κεν τηλεφανὴς ἐκ ποντόφιν ἀνδράσιν εἴη
τοῖς, οἱ νῦν γεγάασι, καὶ οἱ μετόπισθε ἔσονται.

Ἐφθάσαμεν λοιπὸν οὕτως εἰς τὸ περίφημον πεδίον τῆς Τρῳάδος, ὅπερ ἔχει 14 χιλιόμετρα τὸ μῆκος, 3 μέχρι 8 τὸ πλάτος, καὶ περιορίζεται πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου, κατὰ δὲ ὅλας τὰς ἄλλας πλευρὰς ὑπὸ συνεχῶν ὑψωμάτων, τὰ ὁποῖα βαθμηδὸν καταβαίνουσι ἀπὸ τῶν ὀρέων τῆς Ἴδης. Πρὸς ἀνατολὰς ἡ σειρὰ τῶν ὑψωμάτων εἶναι διακεκομμένη ὑπ' ἄλλης πεδιάδος, 7 χιλιομέτρων τὸ μῆκος καὶ 2 τὸ πλάτος, ἥτις συνδέεται πρὸς δυσμὰς μετὰ τοῦ μεγάλου πεδίου καὶ συνορεύεται πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὴν ὑπὸ λόφων, πρὸς μεσημβρίαν δὲ ὑπὸ συνεχοῦς ὀρεινῆς ῥάχεως 40 ἕως 100 μέτρων ὕψους, ἐκτεινομένης μακρὰν εἰς τὸ μέγα πεδίον καὶ ληγούσης εἰς τὸ πολυθρύλλητον ὄρος Ἰσσαρλίκ. Δευτέρα, ἀλλὰ πολὺ μικροτέρα πλαγία κοιλὰς, ἐκτείνεται κατὰ τὴν μεσημβρινὴν ἄκραν τῆς μεγάλης πεδιάδος πρὸς ἀνατολάς. Ὁ αἰγιαλὸς τοῦ Τρῳϊκοῦ πεδίου περιορίζεται, ὡς εἴπαμεν, πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Σιγείου, πρὸς ἀνατολὰς δὲ ὑπὸ τῶν λόφων τοῦ Ἴντεπε ἢ Ῥοιτείου. Εἶναι δὲ τὸ πεδίον κατ' ἀρχὰς τόσον ὁμαλόν, ὥστε ὑπάρχουσιν ἐν τῷ αἰγιαλῷ μεγάλα καὶ βαθέα τέλματα, τῶν ὁποίων τὰ στατὰ ὕδατα, καθόσον ἐκλίπουσιν ἐξατμιζόμενα, ἀναπληροῦνται διὰ τῆς εἰσδύσεως θαλασσίων ὑδάτων. Ἐκεῖθεν τὸ ἔδαφος τοῦ πεδίου ἀνεπαισθήτως ὑψώνεται, ἀλλὰ μόλις ἡ ὅλη αὐτοῦ ὕψωσις ἀναβαίνει εἰς 14 μέτρα ἐπὶ 14 χιλιομέτρων.

Τὸ ἔδαφος τοῦ πεδίου εἶναι λίαν καρποφόρον, ἀλλὰ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ συνίσταται ἐκ βάλτων, ὧν οἱ πλεῖστοι βεβαίως ἐσχηματίσθησαν διὰ τὴν παραμέλησιν τῆς καλλιεργείας. Εἶναι ὅμως ἀναμφίβολον ὅτι ὑπῆρχον ἤδη βάλτοι ἐνταῦθα κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ

τρωϊκοῦ πολέμου, ὅτι δὲ τοιοῦτοι ὑπῆρχον καὶ πλησίον τοῦ Ἰλίου συνάγεται, διότι καθ' Ὅμηρον (Ὀδ. Ξ 472—475) ὁ Ὀδυσσεὺς λέγει εἰς τὸν Εὔμαιον:

Ἀλλ' ὅτε δὴ ῥ' ἱκόμεσθα ποτὶ πτόλιν αἰπύ τε τεῖχος,
Ἡμεῖς μὲν περὶ ἄστυ κατὰ ῥωπήϊα πυκνά,
Ἂν δόνακας καὶ ἕλος, ὑπὸ τεύχεσι πεπτηῶτες,
Κείμεθα,

Τὸ πεδίον διαῤῥέεται ἀπὸ μεσημβρίας πρὸς βοῤῥᾶν, εἰς ὅλον τὸ μῆκος του, ὑπὸ τοῦ Σκαμάνδρου, οὗ τὸ ὄνομα ἀναγνωρίζεται εἰσέτι ἐν τῷ σημερινῷ ὀνόματι Μενδερέ.

Ὁ ποταμὸς οὗτος πηγάζει ἐκ μιᾶς ψυχρᾶς καὶ μιᾶς θερμῆς πηγῆς σιμὰ τῆς κορυφῆς τῆς Ἴδης, καί, ῥεύσας 60 χιλιόμετρα, ἐκβάλλει πλησίον τῆς μικρᾶς πόλεως Κουμ-Καλὲ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Αἱ γενικῶς κρημνώδεις ὄχθαι του, αἱ ὁποῖαι ἔχουσιν ἐν πολλοῖς μέρεσιν 6 μέτρα ὕψους, εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος πεφυτευμέναι ὑπὸ δένδρων, ὅπως κατὰ τοὺς Ὁμηρικοὺς χρόνους, ὡς ὁ ποιητὴς λέγει:

Καίοντο πτελέαι τε καὶ ἰτέαι ἠδὲ μυρῖκαι,
Καίετο δὲ λωτός τ' ἠδὲ θρύον ἠδὲ κύπειρον
Τὰ περὶ καλὰ ῥέεθρα ἅλις ποταμοῖο πεφύκει

Τὸ πλάτος τοῦ Σκαμάνδρου εἶναι 100=200 μέτρα, οὐχ ἧττον ὅμως συχνάκις πλημμυρεῖ ἐκ τῶν χειμερινῶν βροχῶν, ὥστε κατακλύζει μέγα μέρος τοῦ πεδίου. Τὰ Ὁμηρικὰ ἐπίθετα τοῦ ποταμοῦ τούτου εἶναι: ἐύῤῥοος, δινήεις, μέγας, βαθυδίνης, βαθύῤῥοος, ἀργυροδίνης, ἠϊόεις. Τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον κατεῖχε τὸν ὅλον αἰγιαλὸν μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Σιγείου καὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Ἴντεπε ἢ Ῥοιτείου, διότι ὁ Ὅμηρος λέγει ἐν Ἰλιάδι Ξ, 31—36:

Τὰς γὰρ πρώτας (νῆας) πεδίονδε
εἴρυσαν, αὐτὰρ τεῖχος ἐπὶ πρύμνῃσιν ἔδειμαν.
Οὐδὲ γὰρ οὐδ', εὐρύς περ ἐὼν, ἐδυνήσατο πάσας
αἰγιαλὸς νῆας χαδέειν· στείνοντο δὲ λαοί.
Τῷ ῥα προκρόσσας ἔρυσαν, καὶ πλῆσαν ἁπάσης
Ἠϊόνος στόμα μακρόν, ὅσον συνεέργαθον ἄκραι.

Ἐὰν δὲ ὁ Σκάμανδρος ἔκτοτε εἶχε τὴν παροῦσαν κοίτην, ἤθελε διατρέχει ἀνὰ μέσον τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου, καὶ ὁ Ὅμηρος δὲν ἤθελε παραλείψει ν' ἀναφέρῃ τὸ σπουδαιότατον γεγονὸς τοῦτο. Ὅθεν ἀναμφίβολον εἶναι ὅτι ὁ ποταμὸς κατεῖχε ποτε τὴν πλατεῖαν κοίτην τοῦ μικροῦ ῥύακος Ἴντεπε-Ἄσμακ, ὅστις παραρρέων τὰ ὑψώματα τοῦ Ἴντεπε, ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, σιμὰ τοῦ κωνοειδοῦς τάφου τοῦ Αἴαντος. Τρεῖς πλατεῖαι ξηραὶ χαράδραι, ὧν βλέπει τις τὰ ἴχνη μεταξὺ τοῦ Ἴντεπε-Ἄσμακ καὶ τοῦ νῦν Σκαμάνδρου, ἀποδεικνύουσιν ὅτι οὗτος ἤλλαξε τὴν κοίτην τουβαθμηδὸν ἐν διαστήματι πολλῶν αἰώνων. Ἀναβαίνων τις τὸν Ἴντεπε-Ἄσμακ ἕως τοῦ χωρίου Κουμ-Κόϊ, βλέπει, ὅτι εἶναι ἡ ἐξακολούθησίς τοῦ ὁμοίως ἐν εὐρείᾳ κοίτῃ ῥέοντος Καλιφάτλι-Ἄσμακ, ὅστις ἐκπέμπει νῦν τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ὑδάτων του, ἀπὸ τοῦ χωρίου τούτου βορειοδυτικῶς, εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Ἀλλ' εὐκόλως διακρίνει τις, ὅτι οὗτος ὁ βραχίων οὐδόλως εἶναι ἀρχαῖος, καὶ ὅτι συγκριτικῶς νεωστὶ μόνον ἐσχηματίσθη ὑπὸ τῶν ὑδάτων. Λοιπὸν ὁ Σκάμανδρος κατεῖχεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι μέχρι τοῦ χωρίου Κουμκόϊ τὴν κοίτην τοῦ Ἴντεπε-Ἄσμακ, ἐκεῖθεν δὲ τὴν τοῦ Καλιφάτλι-Ἄσμακ, ὅστις τρέφεται νῦν μόνον ἐκ τῶν πολυπιδάκων βάλτων, τῶν ἐν τῷ μεσημβρινῷ μέρει τοῦ πεδίου. Ἡ ταυτότης τῆς κοίτης τοῦ Καλιφάτλι-Ἄσμακ μετὰ τῆς ἀρχαίας κοίτης τοῦ Σκαμάνδρου ἀποδεικνύεται πρὸς τούτοις ὑπὸ τοῦ νῦν εἰσέτι, ἡμιόλιον χιλιόμετρον πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἰσσαρλίκ, εἰς αὐτὸν ἐκβάλλοντος Σιμόεντος, ὅστις, ὀνομαζόμενος τώρα Δούμβρεκ-Σού, πηγάζει, ἐν ἀποστάσει 24 χιλιομέτρων, ἐκ τῶν ὑπορειῶν τῆς Ἴδης, καὶ διατρέχει τὸ ἀνατολικὸν πεδίον, ἐν τῷ ὁποίῳ σχηματίζει μέγιστα καὶ πάντοτε ἀδιάβατα ἕλη. Τὸ πλάτος του εἶναι 20—30 μέτρα. Ὁ Ὅμηρος ἐπικυροῖ καὶ τὴν συρροὴν τῶν δύο ποταμῶν καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ Ἰλίου μικρὰν ἀπόστασιν τῆς συμβολῆς, διότι λέγει (Ἰλ: Ε. 773—774)

Ἀλλ' ὅτε δὴ Τροίην ἵξον ποταμώ τε ῥέοντε,
Ἦχι ῥοὰς Σιμόεις συμβάλλετον ἠδὲ Σκάμανδρος

Ἔχω ν' ἀναφέρω εἰσέτι τὸν ποταμὸν Καμὰρ-Τσάϊ, ὅστις ἐκ-

βάλλει εἰς τὸν Σκάμανδρον, σχεδὸν κατὰ τὴν μεσημβρινὴν ἄκραν τοῦ πεδίου, καὶ δικαίως ταυτίζεται μετὰ τοῦ παρ' Ὁμήρῳ Θυμβρίου. Τέλος μὴ παραλίπωμεν τὸν κατὰ τὴν μεσημβρινὴν ἄκραν τοῦ πεδίου εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ὑψωμάτων τοῦ Βουναρβάσι, ἐκ 40 πηγῶν σχηματιζόμενον ῥύακα, τὸν λεγόμενον Βουναρβάσι-Σού, οὗ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ὑδάτων ἐκβάλλει διὰ τεχνητῆς διώρυγος εἰς τὸν κόλπον Μπασίκα τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τὸ δὲ ὑπόλοιπον τῶν ὑδάτων του σχηματίζει μεγίστους βάλτους.

Τὰ ἐκ τῶν πολλῶν ἑλῶν τοῦ Τρωϊκοῦ πεδίου ἐξατμιζόμενα λοιμώδη μιάσματα διαφθείρουσι τὸν ἀέρα καὶ προξενοῦσι πολλοὺς πυρετούς· διὰ τοῦτο δὲν εὑρίσκονται ἐν τῷ πεδίῳ εἰμὴ τὰ τρία πτωχότατα χωρία, Χαλὶλ-Κόϊ, Καλιφάτλι καὶ Κοὺμ-Κόϊ, ὧν τὸ τελευταῖον εἶναι ὅλως ἀκατοίκητον ἐν τῷ θέρει.

Κατὰ τὴν πεποίθησίν μου ὅλως λελανθασμένη εἶναι ἡ κοινὴ γνώμη, ὅτι ὑπῆρχεν, ἐν καιρῷ τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου, βαθὺς θαλάσσιος κόλπος ἐν τῷ πεδίῳ πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον.

Οἱ τὴν γνώμην ταύτην ἐπὶ τοῦ Ὁμήρου στηρίζοντες, οὐκ ὀρθῶς μεταφράζουσι τοὺς στίχους (Ἰλ. Β. 92) « ἠϊόνος προπάροιθε βαθείης ἐστιχόωντο », καὶ (Ἰλ. Ξ 35—36)

Καὶ πλῆσαν ἁπάσης
Ἠϊόνος στόμα μακρὸν, ὅσον συνεέργαθον ἄκραι

διότι ἐν αὐτοῖς ὁ ποιητὴς θέλει μόνον νὰ περιγράψῃ τὸν ὑπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Σιγείου καὶ τῶν τοῦ Ἴντεπε ὑψωμάτων ἐγκεκλεισμένον χαμηλὸν αἰγιαλόν. Ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ ἡ βαθμιαία ὕψωσις τῶν λόφων τοῦ Ἴντεπε καὶ αἱ ὑψηλαί τε καὶ κρημνώδεις ὄχθαι τῶν ῥυάκων Ἴντεπε-Ἄσμακ καὶ Καλιφάτλι-Ἄσμακ πλησίον τῶν ἐκβολῶν αὐτῶν ἐν βαλτώδει ἐδάφει, καταπολεμοῦσι τὴν ἰδέαν ὅτι κόλπος θαλάσσιος ἠδύνατό ποτε νὰ ὑπάρχῃ ἐκεῖ. Ἐὰν τὸ ἔδαφος τοῦ πεδίου ἦτο τὸ προϊὸν τῶν προσχώσεων τῶν ποταμῶν καὶ ῥυάκων, αἱ ὄχθαι των δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἔχωσι κάθετον ὕψος 2—6 μέτρων, εἰς τόπους ὅπου ἡ γῆ εἶναι ἑλώδης καὶ μαλακή. Προσέτι τὰ μεγάλα καὶ βαθέα τέλματα ἐν τῷ αἰ-

γιαλῷ τοῦ πεδίου, ἀπωθοῦν τὴν ὑπόθεσιν ὅτι τὸ τρωϊκὸν πεδίον, ὁλόκληρον ἢ ἐν μέρει, ἐσχηματίσθη ὑπὸ προσχώσεως.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἀναφερομένη στομαλίμνη ὑπάρχει εἰσέτι, καὶ αὕτη εἶναι βεβαίως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ θέσει της. Ἐκτὸς δὲ τούτου, ὁ ῥοῦς τοῦ Ἑλλησπόντου, ὅστις τρέχει μὲ ταχύτητα τριῶν ἀγγλικῶν μιλίων τὴν ὥραν, παρασύρει τὴν χωματικὴν ὕλην τῶν ποταμῶν, καταθέτων αὐτὴν εἰς τὰς πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ Ἑλλησπόντου ὑπαρχούσας ὑφάλους, ὀλίγα χιλιόμετρα μακρὰν τοῦ πεδίου τῆς Τρῳάδος· ὁ δὲ ῥοῦς οὗτος ἀείποτε ἀπέτρεψε τὴν πρόσχωσιν τοῦ αἰγιαλοῦ.

Πρὸς ἀπόδειξιν τῆς μὴ ὑπάρξεως θαλασσίου κόλπου δύναμαι νὰ προσθέσω, ὅτι ἡ μικρὰ πόλις Κουμ-Καλὲ κεῖται ἐπὶ τῇ μάλιστα εἰς τὸν Ἑλλήσποντον ἐξεχούσῃ ἄκρᾳ τοῦ τρῳϊκοῦ πεδίου, ἐν τῇ τοποθεσίᾳ μιᾶς ἀρχαίας πόλεως, ἥτις δὲν δύναται νὰ ἦναι ἄλλη παρὰ τὸ Ἀχίλλειον. Ἡ πόλις αὕτη ἐκτίσθη, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, ὑπὸ τῶν Μιτυληναίων. Ἐπειδὴ ὅμως, κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα, αὕτη εὑρέθη κατὰ τὴν 43 Ὀλυμπιάδα (τουτ' ἔστι τῷ 607 πρὸ Χρ.) ἀπὸ πολλοῦ χρόνου εἰς πόλεμον μετὰ τοῦ Σιγείου, δυνάμεθα μετὰ πάσης πιθανότητος νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἡ κτίσις αὐτῆς ἀναβαίνει εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 8ου ἢ τὸ τέλος τοῦ 9ου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος.

Παρέχει λοιπὸν ἡ πόλις Ἀχίλλειον μόνη της τὴν σαφεστάτην ἀπόδειξιν, ὅτι ἡ πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον ἔκτασις τοῦ τρωϊκοῦ πεδίου εἶναι τὴν σήμερον ἡ ἰδία, ὁποία καὶ ἐν τῇ ἐποχῇ τοῦ Ὁμήρου· τὰ δὲ τέλματα τοῦ αἰγιαλοῦ ἀναμφιβόλως ἐσχηματίσθησαν ὕστερον.

Ἐπειδὴ ὁμιλῶ περὶ τῆς τοπογραφίας τῆς Τρῳάδος, δὲν εὑρίσκω ἄτοπον νὰ προσθέσω ἐνταῦθα, ὅτι ἡ κοινὴ μετάφρασις τῶν Ὁμηρικῶν λέξεων «θρωσμὸς πεδίοιο» διὰ τοῦ «λόφος ἐν τῷ πεδίῳ» εἶναι ὅλως λελανθασμένη· πρῶτον μὲν διότι δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ τρῳϊκῷ πεδίῳ οὐδὲν χωριστὸν ὕψωμα, δεύτερον δὲ διότι ἡ ἔννοια τῶν τριῶν ὁμηρικῶν στίχων, ἐν οἷς αἱ λέξεις αὗται ἀναφέρονται, οὐδόλως ἐπιδέχεται τοιαύτην μετάφρασιν. Ἀναγινώσκομεν ἐν Ἰλιάδι (Κ. 159—161)

Ἔγρεο Τυδέος υἱέ· τί πάννυχον ὕπνον ἀωτεῖς;
Οὐκ ἀΐεις, ὡς Τρῶες ἐπὶ Θρωσμῷ πεδίοιο
Εἵαται ἀγχὶ νεῶν ὀλίγος δ' ἔτι χῶρος ἐρύκει;

καὶ ἐν Ἰλιάδι (λ. 56)

Τρῶες δ' αὖθ' ἑτέρωθεν ἐπὶ θρωσμῷ πεδίοιο,
Ἕκτορά τ' ἀμφὶ μέγαν καὶ ἀμύμονα Πουλυδάμαντα

Εἰς ἀμφότερα δὲ τὰ χωρία ταῦτα τῆς Ἰλιάδος ὀνομάζεται «θρωσμὸς πεδίοιο» ἡ ἤδη ἐν τῇ Θ. ῥαψῳδίᾳ (489—492) ἀναφερομένη τοποθεσία τοῦ τρῳϊκοῦ στρατοπέδου, ἐπὶ τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τοῦ Σκαμάνδρου· ἀναγινώσκομεν δηλαδὴ ἐκεῖ:

Τρώων αὖτ' ἀγορὴν ποιήσατο Φαίδιμος Ἕκτωρ,
Νόσφι νεῶν ἀγαγὼν ποταμῷ ἐπὶ δινήεντι,
Ἐν καθαρῷ, ὅθι δὴ νεκύων διεφαίνετο χῶρος.
Ἐξ ἵππων δ' ἀποβάντες ἐπὶ χθόνα μύθον ἄκουον

Οἱ στίχοι οὗτοι οὐδαμῶς ὑπαινίττονται ὅτι ἡ ὄχθη τοῦ Σκαμάνδρου, ὁ χῶρος τοῦ Τρῳϊκοῦ στρατοπέδου, ἦτο ὑψηλοτέρα τοῦ ἄλλου πεδίου. Εὑρίσκομεν δὲ εἰσέτι τρίτην φορὰν τὰς λέξεις «θρωσμὸς πεδίοιο» ἐν Ἰλιάδι (Υ. 1—3):

Ὡς οἱ μὲν παρὰ νηυσὶ κορωνίσι θωρήσσοντο
ἀμφὶ σέ, Πηλέος υἱέ, μάχης ἀκόρητον, Ἀχαιοί.
Τρῶες δ' αὖθ' ἑτέρωθεν ἐπὶ Θρωσμῷ Πεδίοιο

Καὶ ἐνταῦθα εἶναι ὁ λόγος περὶ τῆς τοῦ τρῳϊκοῦ στρατοπέδου τοποθεσίας, ἥτις περιγράφεται ἐν τῇ ῥαψῳδίᾳ Σ 243—309. Ὁ δὲ στίχος 256: «*ἐν πεδίῳ παρὰ νηυσίν· ἑκὰς δ' ἀπὸ τείχεός εἴμεν*» ἀποδεικνύει ὅτι ἡ τοποθεσία τοῦ στρατοπέδου ἦτο ἐν τῷ ὁμαλῷ πεδίῳ, πλησίον τῶν πλοίων. Παρακαλῶ νὰ προσέξητε, ὅτι ἐν ταῖς τρισὶ περιπτώσεσι ταύταις ὁ ποιητὴς ἀναφέρει τὴν θέσιν τοῦ τρῳϊκοῦ στρατοπέδου κατ' ἀντίθεσιν τῆς θέσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοπέδου, τοῦ εὑρισκομένου ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἑπομένως ἡ μόνη δυνατὴ μετάφρασις τῶν λέξεων «θρωσμὸς πεδίοιο» εἶναι «τὰ ἄνω τοῦ πεδίου» ἢ καθαρώτερον «τὰ ἐνδότερα τοῦ πεδίου,» τὰ ὁποῖα, ὡς εἶπον, ἔχουσι μὲν

ἀνωφερῆ τινα κλίσιν, ἀλλ' ὡς ἐκ τούτου δὲν ἀποτελοῦσι λοφοειδῆ ὑψώματα.

Μοὶ μένει εἰσέτι νὰ ὁμιλήσω περὶ τῶν κωνοειδῶν λόφων τῆς Τρῳάδος, τῶν λεγομένων ἡρωϊκῶν τύμβων, ὧν τινες βεβαίως ὑπῆρχον ἤδη κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ὁμήρου, διότι αὐτὸς ἀναφέρει τὸν τύμβον τοῦ Ἀχιλλέως, τῆς Μυρίνης, τοῦ Αἰσυήτου καὶ τοῦ Ἴλου. Οἱ δύο τελευταῖοι, οὓς ὁ ποιητὴς περιγράφει ὡς κειμένους μεταξὺ τοῦ Ἰλίου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, ἑπομένως ἐν τῷ ὁμαλῷ πεδίῳ, ἐντελῶς ἠφανίσθησαν. Κατὰ τὸν Ὅμηρον λοιπὸν ἦσαν τάφοι, καὶ ἡ γνώμη αὕτη ἐπικυροῦται ὑπὸ τῆς παραδόσεως καθ' ὅλην τὴν ἱστορικὴν ἀρχαιότητα· διότι, κατὰ Στράβωνα, Μ, 1, οἱ Ἰλιεῖς ἐποίουν ἐναγισμούς, οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῶν τύμβων τοῦ Ἀχιλλέως, τοῦ Πατρόκλου καὶ τοῦ Ἀντιλόχου, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ τύμβου τοῦ Αἴαντος. Κατὰ τὸν Πλούταρχον, τὸν Κικέρωνα καὶ τὸν Αἰλιανόν, ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἔθυσεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀχιλλέως. Κατὰ τὸν Φιλόστρατον (Ἡρωϊκὰ Α) ὁ Ἀδριανὸς ἐπεσκεύασε τὸν ἐπὶ τοῦ τύμβου τοῦ Αἴαντος εὑρισκόμενον ναόν, οὗ σώζονται εἰσέτι μεγάλα ἐρείπια. Κατὰ τὸν Δίωνα Κάσσιον ὁ Καράκαλλος ἐποίησεν ἐναγισμοὺς καὶ ἀγῶνας γύρω τοῦ τύμβου τοῦ Ἀχιλλέως.

Καθ' Ἡρωδιανόν, (Δ,) φαίνεται, ὅτι ὁ Καράκαλλος ἐπεθύμει νὰ ἔχῃ τὸν Πάτροκλόν του, ἵνα δυνηθῇ νὰ μιμηθῇ τὴν κηδείαν ἣν ὁ Ἀχιλλεὺς ἐποίησε τῷ φίλῳ του. Ἐξαίφνης ἀποθνήσκει ὁ πιστότατος φίλος του, ὁ Φῆστος· ὁ δὲ Ἡρωδιανὸς αἰνίττεται ὅτι ἐφαρμακώθη, διότι λέγει: «ὡς μέν τινες ἔλεγον φαρμάκῳ ἀναιρεθείς». Ὁ Καράκαλλος ἐποίησε τότε τῷ Φήστῳ μεγαλοπρεπεστάτην κηδείαν, ἀκριβῶς μιμούμενος τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως ποιηθεῖσαν τῷ φίλῳ του τῷ Πατρόκλῳ, καὶ ἥτις λαμπρῶς ἅμα καὶ λεπτομερῶς ἐν τῇ Ψ ῥαψῳδίᾳ τῆς Ἰλιάδος περιγράφεται. Ὕστερον δὲ κατεσκεύασεν ἐπὶ τῆς τέφρας τοῦ φίλου του μέγαν κωνοειδῆ τύμβον. Πιθανῶς ὁ τάφος οὗτος εἶναι ὁ νῦν λεγόμενος «Ἅγιος Δημήτριος Τεπέ,» ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ αἰγιαλοῦ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, 4 χιλιόμετρα πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Σιγείου. Ἀλλ' ὅπως καὶ

ἂν ἔχῃ τὰ περὶ τούτου, γιγνώσκομεν μόνον, ὅτι ὁ εἷς τῶν κωνοειδῶν λόφων, ὁ τὰ λείψανα τοῦ Φήστου κατέχων, ἐχρησίμευεν ὡς τάφος, διότι ἐν οὐδενὶ τῶν μέχρι τοῦδε ἀνασκαφέντων 6 λόφων ἡ παράδοσις δὲν ἐπεκυρώθη ὑπὸ τῆς κριτικῆς τῆς σκαπάνης. Ὁ ὑπὸ τοῦ Φρεδερὶκ Κάλβερτ σιμὰ τοῦ χωρίου Ῥεγκόϊ ἐν Τρῳάδι ἀνασκαφεὶς κωνοειδὴς λόφος, ὡς καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του ἀνορυχθεὶς τάφος τοῦ Πατρόκλου, δὲν περιεῖχον οὔτε ἴχνος στάκτης, ἀνθράκων ἢ ὀστῶν. Ὁ εἷς τῶν ἐπὶ τοῦ Balidagh, ὄπισθεν τοῦ χωρίου Βουναρβάσι κειμένων τριῶν κωνοειδῶν λόφων, ὁ λεγόμενος τάφος τοῦ Ἕκτορος, ὅστις ἐν Ὀκτωβρίῳ 1872 ἀνεσκάφη ὑπὸ τοῦ περιφήμου ἀνθρωπολόγου Sir John Lubbock, ἐπίσης δὲν περιεῖχεν οὔτε ἄνθρακας, οὔτε τέφραν, οὔτε ὀστᾶ, ἀλλ' εὑρέθησαν ἐν αὐτῷ πολλὰ τεμάχια ἐζωγραφισμένων ἑλληνικῶν ἀγγείων τοῦ 3ου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Ἑπομένως ἀδύνατον εἶναι ἡ χρονολογία τοῦ τεχνητοῦ τούτου λόφου ν' ἀνατρέχῃ εἰς ἐποχὴν ἀρχαιοτέραν τοῦ 3ου π. χ. αἰῶνος. Ἐν Ἀπριλίῳ 1873 ἡ Κυρία Σχλιέμανν ἀνέσκαψε τὸν κωνοειδῆ τύμβον, τὸν νῦν λεγόμενον «Πασὰ Τεπὲ», τοῦ ὁποίου ἡ θέσις ἀκριβῶς ἀντεστοίχει εἰς τὴν τοποθεσίαν τοῦ τάφου τῆς Βατιείας, τῆς τοῦ Δαρδάνου γυναικός, τὴν περιγραφομένην ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἐν Ἰλιάδι Β, 811—815.

Ἔστι δέ τις προπάροιθε πόλιος αἰπεῖα κολώνη,
Ἐν πεδίῳ ἀπάνευθε, περίδρομος ἔνθα καὶ ἔνθα·
τὴν ἤτοι ἄνδρες Βατίειαν κικλήσκουσιν,
ἀθάνατοι δέ τε σῆμα πολυσκάρθμοιο Μυρίνης·
ἔνθα τότε Τρῶές τε διεκρίθεν ἠδ' ἐπίκουροι

Ἡ Κυρία Σχλιέμανν ἔσκαψεν ἀπὸ τῆς τοῦ λόφου κορυφῆς μέγαν τετράγωνον λάκκον, 4 $^1/_2$ μέτρων μήκους καὶ 4 μέτρων πλάτους, καὶ ἔφθασεν ἐν βάθει 4 $^1/_2$ μέτρων εἰς τὸν βράχον, μὴ εὑροῦσα ἄλλο τι παρὰ 50 περίπου τεμάχια διαφόρων χυτρῶν καὶ ἀγγείων προϊστορικῆς κατασκευῆς· οὔτε ἴχνος δὲ τέφρας ἢ ἀνθράκων.

Μοὶ μένει εἰσέτι νὰ ὁμιλήσω περὶ τῶν ἐν ἔτει 1788, κατὰ διαταγὴν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας, τοῦ Choiseul Gouffrier, ὑφ' ἑνὸς ἑβραίου γενομένων ἀνασκα-

φῶν τῶν λεγομένων τάφων τοῦ Ἀχιλλέως καὶ Αἴαντος. Ἐν τῷ τελευταίῳ ἀπεκαλύφθησαν μόνον τὰ ἐρείπια τοῦ ἐπὶ Ἀδριανοῦ διορθωθέντος ἱεροῦ· ἐν δὲ τῷ τύμβῳ τοῦ Ἀχιλλέως ἓν χάλκινον ἄγαλμα ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς· ἀλλ' οὔτε ἴχνος ἀνθράκων ἢ ὀστῶν. Ὑπόνοια δὲ ὑπάρχει ὅτι τὸ ἄγαλμα ἐκρύφθη ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ ἑβραίου ἵν' ἀποκτήσῃ μεγάλην ἀμοιβήν. Ἑπομένως ὁ σκοπὸς τῶν τῆς Τρῳάδος τεχνητῶν κωνοειδῶν λόφων, τῶν λεγομένων ἡρωϊκῶν τύμβων, μένει εἰσέτι ἄγνωστος.

Ἐν τῷ τρῳϊκῷ πεδίῳ λοιπόν, τοῦ ὁποίου ἄχρι τοῦδε περιέγραψα τὴν τοπογραφίαν, ἔχομεν νὰ ἐρευνήσωμεν τὴν τοποθεσίαν τοῦ Ὁμηρικοῦ Ἰλίου. Ἐν τῇ ἀρχαιότητι, μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν διαδόχων, ἐλογίζετο ὡς βέβαιον, ὅτι τὸ Ἴλιον τῆς Ἑλληνικῆς ἀποικίας κατεῖχε τὴν τοποθεσίαν τοῦ Ὁμηρικοῦ Ἰλίου, καὶ μέχρι τῆς δευτέρας πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος οὐδεὶς ἠμφισβήτησε ποτὲ τὴν ταυτότητα τῶν δύο πόλεων. Τὴν τοποθεσίαν ταύτην περιγράφει ὁ Στράβων Ν, 1, ὡς ἑξῆς: «Ἀπὸ δὲ τῆς κατὰ τοὺς τό-
» πους Ἰδαίης ὀρεινῆς δύο φησὶν (ὁ Δημήτριος ὁ Σκήψιος) ἀγκῶ-
» νας ἐκτείνεσθαι πρὸς θάλατταν, τὸν μὲν εὐθὺ Ῥοιτείου, τὸν δὲ
» Σιγείου, ποιοῦντας ἐξ ἀμφοῖν γραμμὴν ἡμικυκλιώδη, τελευτᾶν
» δὲ ἐν τῷ πεδίῳ τοσοῦτον ἀπέχοντας τῆς θαλάττης ὅσον τὸ νῦν
» Ἴλιον· τοῦτο μὲν δὴ μεταξὺ τῆς τελευτῆς τῶν λεχθέντων ἀγ-
» κώνων εἶναι.» Εὑρίσκεται τῷ ὄντι τὸ Ἴλιον ἐφ' ἑνὸς ὀροπεδίου σχηματιζομένου ἐπὶ τοῦ εἰς τὸ πεδίον προβαίνοντος μέσου ὀρεινοῦ ἀγκῶνος, ἡ δὲ ἀκρόπολις αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ τῇ πόλει προσεχοῦς πολυθρυλλήτου ὄρους Ἰσσαρλίκ, τὸ ὁποῖον σχηματίζει τὴν ἄκραν τοῦ ἀγκῶνος πρὸς βορρᾶν καὶ δύσιν καὶ καταφέρεται ὑπὸ γωνίαν 50 μοιρῶν εἰς τὸ πεδίον.

Εἰς τὴν ἀκρόπολιν ταύτην ἀνέβη ὁ Ξέρξης κατὰ τὴν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἐκστρατείαν του (480 πρ. Χρ.). Λέγει δὲ ὁ Ἡρόδοτος περὶ τούτου: « Ἀπικομένου δὲ τοῦ στρατοῦ ἐπὶ τὸν Σκάμανδρον,
» ὃς πρῶτος ποταμῶν, ἐπεί τε ἐκ Σάρδεων ὁρμηθέντες ἐπεχείρη-
» σαν τῇ ὁδῷ, ἐπέλιπε τὸ ῥέεθρον οὐδ' ἀπέχρησε τῇ στρατιῇ τε
» καὶ τοῖσι κτήνεσι πινόμενος, ἐπὶ τοῦτον δὴ τὸν ποταμὸν ὡς

» ἀπίκετο Ξέρξης, ἐς τὸ Πριάμου Πέργαμον ἀνέβη ἵμερον ἔχων
» θεήσασθαι, θεησάμενος δὲ καὶ πυθόμενος κείνων ἕκαστα τῇ
» Ἀθηναίῃ τῇ Ἰλιάδι ἔθυσε βοῦς χιλίας, χοὰς δὲ οἱ μάγοι τοῖσι
» ἥρωσι ἐχέαντο. Ταῦτα δὲ ποιησαμένοισι νυκτὸς φόβος ἐς τὸ
» στρατόπεδον ἐνέπεσε· ἅμα ἡμέρῃ δὲ ἐπορεύετο ἐντεῦθεν, ἐν ἀρι-
» στερῇ μὲν ἀπέργων Ῥοίτειον πόλιν καὶ Ὀφρύνειον καὶ Δάρδα-
» νον, ἥπερ δὴ Ἀβύδῳ ὅμουρός ἐστι, ἐν δεξιῇ δὲ Γέργιθας Τευ-
» κρούς ». Ἐκ δὲ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Ἡροδότου ἀποδεικνύε-
ται ὅτι ὑπῆρχε τότε ἡ πόλις Ἴλιον ἔχουσα ἀκρόπολιν λεγομένην
Πέργαμον, ἥτις εἶχε ναὸν τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς, ἡ ὁποία ἦτο
ἡ πολιοῦχος θεά· προσέτι ὅτι ἦτο πασίγνωστος ἡ ταυτότης τῆς
πόλεως ταύτης μετὰ τοῦ ὁμηρικοῦ Ἰλίου, τῆς τοῦ Πριάμου Περ-
γάμου, καθὼς λέγει ὁ Ἡρόδοτος. Κατὰ τὸν Στράβωνα Ν. Ι. ἐκτί-
σθη τὸ Ἴλιον καὶ τὸ ἱερὸν ἐπὶ τῆς τῶν Λυδῶν κυριαρχίας· οὕτω
λοιπὸν 700 περίπου ἔτη πρὸ Χριστοῦ. Ἤδη πρὸ τοῦ Ἡροδότου
ἐμνημόνευεν ὁ λογογράφος Ἑλλάνικος, ὁ Λέσβιος, τὴν ταυτότητα
τοῦ Ἰλίου τούτου μετὰ τῆς Ὁμηρικῆς Τροίας. Πλὴν τούτου εὑ-
ρίσκομεν ἐν τῷ ἰδίῳ Ὁμήρῳ (Ἰλιὰς Υ. 215):

Δάρδανον αὖ πρῶτον τέκετο νεφεληγερέτα Ζεύς,
κτίσσε δὲ Δαρδανίην· ἐπεὶ οὔπω Ἴλιος ἱρὴ
ἐν πεδίῳ πεπόλιστο, πόλις μερόπων ἀνθρώπων,
ἀλλ' ἔθ' ὑπωρείας ᾤκεον πολυπίδακος Ἴδης

Οἱ στίχοι οὗτοι, οὓς ὑπομνηματίζει ὁ Πλάτων ἐν τῷ τρίτῳ
βιβλίῳ τῶν Νόμων, καθὼς ὁ κ. Ravaisson νεωστὶ ἐξήγησεν ἐν
τῇ γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ· «δύνανται νὰ διαφωτίσωσι πολὺ τὸ ζή-
»τημα τῆς τοποθεσίας τῆς Τροίας. Ὁ Ὅμηρος λέγει ὅτι ὁ Δάρ-
»δανος ἔκτισε τὴν Δαρδανίαν ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τῆς Ἴδης, ὅτε
»τὸ Ἴλιον (τοῦ ὁποίου ὁ κτήτωρ, κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον, ἦτο ὁ
»Ἴλος) δὲν εἶχε κτισθῆ εἰσέτι *ἐν τῷ πεδίῳ*. Ὁ Πλάτων λέγει, ὅτι
»οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι, ἐκ φόβου νέου κατακλυσμοῦ, κατῳκίζοντο
»ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν ὀρέων· ὅταν δὲ ἤρχισαν νὰ ἐνθαρρύνωνται,
»ἔκτισαν τὰς πόλεις των ἐπὶ τοῦ κατωφεροῦς· εἰς δὲ τὴν ἐποχὴν
»ταύτην ἀνήκει ἡ θεμελίωσις τῆς Δαρδανίας. Ἐν δὲ τῇ τρίτῃ

»ἐποχῇ, λέγει ὁ Πλάτων: κατῳκίσθη δή φαμεν, ἐκ τῶν ὑψηλῶν »εἰς μέγα τε καὶ καλὸν πεδίον Ἴλιον, ἐπὶ λόφον τινὰ οὐχ ὑψη- »λὸν καὶ ἔχοντα ποταμοὺς πολλοὺς ἄνωθεν ἐκ τῆς Ἰδης ὡρμη- »μένους· Ὁ λόφος τοῦ Ἰσσαρλίκ, ἐν τῷ πεδίῳ τῆς Τρῳάδος, κάλ- »λιστα ἁρμόζει πρὸς τὴν τοποθεσίαν, ἣν καὶ ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ «Πλάτων δίδουσι τῷ Ἰλίῳ Εἰς τοὺς δύο μεγάλους συγγραφεῖς »τούτους ἀναμφιβόλως δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸν Ἀρι- »στοτέλην. Βεβαίως ὅτε ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἦλθεν εἰς τὸ Ἰσ- »σαρλὶκ νὰ ἴδῃ τὰ λείψανα τοῦ ἀρχαίου Ἰλίου καὶ νὰ θύσῃ ἐκεῖ »τῇ Τρωϊκῇ Παλλάδι Ἀθηνᾷ, αὐτὸς ἦτο σύμφωνος, οὐχὶ μόνον »μετὰ τῆς παραδόσεως τῆς ταυτισάσης τῆς τοποθεσίαν τῶν δύο »Ἰλίων, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῆς γνώμης τοῦ πολυμαθεστάτου τῶν »Ἑλλήνων, τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅστις ἦτο διδάσκαλος καὶ φίλος »του. Ὁ Ἀριστοτέλης εἶχε πολὺ μελετήσει τὸν Ὅμηρον· βε- »βαίως δὲ πολλάκις εἶχε συνδιαλεχθῆ μετ' αὐτοῦ περὶ τῆς το- »ποθεσίας τῆς Τροίας ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ὅστις ἐλάτρευε τὸν »Ὅμηρον καὶ εἶχε κάμει, μετὰ τοῦ Καλλισθένους καὶ τοῦ Ἀγα- »ξάρχου, νέαν διορθωμένην ἔκδοσιν τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων, »τὴν λεγομένην, *ἐκ τοῦ νάρθηκος*».

Κατὰ τὸν Λίβιον ἔθυσεν ἐνταῦθα καὶ ὁ Μέγας Ἀντίοχος καὶ ὁ Πόπλιος Σκηπίων. Ἡ ταυτότης τῶν δύο Ἰλίων ἐπικυροῦται καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰουστίνου, τοῦ Ἀππιανοῦ, τοῦ Ὀβιδίου, τοῦ Σουη- τωνίου, τοῦ Πλινίου, τοῦ Τακίτου καὶ πολλῶν ἄλλων ἀρχαίων.

Κατὰ διαταγὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ὁ Λυσίμαχος ἐφρόντιζε πολὺ περὶ τῆς πόλεως, ἐκύκλωσεν αὐτὴν διὰ μεγάλου τείχους 40 μήκους σταδίων καὶ ἔκτισε μεγαλοπρεπὲς θέατρον.

Ὁ πρῶτος ὅστις ἔγραψεν ἐναντίον τῆς ταυτότητος τῶν δύο Ἰλίων ἦτο Δημήτριος ὁ Σκήψιος (180 πρὸ Χριστοῦ). Ἰσχυρί- ζετο δὲ ὅτι ἡ ὅλη χώρα, ἡ χωρίζουσα τὸ Ἴλιον ἀπὸ τῆς θαλάσ- σης, ἦτο ποταμόχωστος καὶ ἐσχηματίσθη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας, ὅτι ἑπομένως δὲν ὑπῆρχε σιμὰ τοῦ Ἰλίου ἀρκετὴ εὐρυ- χωρία διὰ τὰ μεγάλα γεγονότα τῆς Ἰλιάδος. Διὰ τοῦτο ὁ Σκή- ψιος ἀνεγνώριζε τὴν ταυτότητα τοῦ ἀρχαίου Ἰλίου μετὰ τῆς,

80 στάδια πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ἰλίου κειμένης Ἰλιέων Κώμης, ὁμολογῶν ὅμως, ὅτι δὲν ἐσώζετο οὔτε ἴχνος αὐτοῦ.

Κατὰ τὸν Στράβωνα (N. I.) ὁ Δημήτριος ἠξίου, ὅτι μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἰλίου, ἡ πατρὶς αὐτοῦ Σκῆψις, ἐγένετο ἡ πρωτεύουσα τοῦ Αἰνείου, καὶ φανερόν ἐστι, ὅτι ἐφθόνει τὸ Ἴλιον ἕνεκα τῆς τιμῆς ταύτης. Ὁ δὲ Στράβων παρεδέχθη τὴν γνώμην τοῦ Δημητρίου, *ἂν καὶ δὲν ἐπεσκέφθη ποτὲ τὴν Τρῳάδα.* Αἱ δὲ ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῇ θέσει τῆς Ἰλιέων Κώμης γενόμεναι ἀνασκαφαὶ ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ τεχνητὴ ἐπισώρευσις χώματος εἶναι ἐκεῖ ἐλαχίστη, ὅτι δὲ ἑπομένως δὲν ὑπῆρχεν ἐκεῖ ποτὲ οὐδεμία πόλις.

Τὸ πρόβλημα περὶ τῆς τοποθεσίας τοῦ Ἰλίου ἐκοιμᾶτο ἐφ' ὅλον τὸν μεσαιῶνα, καὶ ἀπαρατήρητον διῆλθε τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἕως οὗ, τῷ 1788, ὁ γάλλος Le Chevalier ἐπεσκέφθη τὴν Τρῳάδα καὶ ἀνεγνώρισε τὰ εἰς τὴν μεσημβρινὴν ἄκραν τοῦ Τρῳϊκοῦ πεδίου εὑρισκόμενα ὑψώματα τοῦ Βουναρβάσι ὡς τὸν χῶρον τοῦ Ὁμηρικοῦ Ἰλίου· ἀνεγνώρισε δὲ καὶ ἐν ταῖς εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ὑψωμάτων τούτων ἀναβρυούσαις 40 πηγαῖς τὰς ὑφ' Ὁμήρου ἀναφερομένας δύο πηγὰς θερμοῦ καὶ ψυχροῦ ὕδατος, παρ' αἷς ἐφονεύθη ὁ Ἕκτωρ. Τὴν θεωρίαν ταύτην παρεδέχθησαν ἅπαντες σχεδὸν οἱ ἔκτοτε τὴν Τρῳάδα ἐπισκεφθέντες ἀρχαιολόγοι, ἕως οὗ, τῷ 1864, ὁ μακαρίτης πρόξενος G. von Hahn, ὁ ἀρχιτέκτων Τσίλλερ καὶ ὁ ἀστρονόμος Schmidt, ἀνέσκαψαν τὴν εἰς τὴν ἄκραν τῶν ὑψωμάτων τούτων ὑπάρχουσαν καὶ ὑπὸ κυκλωπείων τείχων περιτριγυρισμένην τοποθεσίαν μιᾶς μικροτάτης πόλεως, ἣν οἱ ἀρχαιολόγοι εἶχον θεωρήσει ὡς τὴν Πέργαμον τοῦ Ἰλίου. Αἱ ἀνασκαφαὶ αὗται ὅμως οὐδὲν ἄλλο ἔφερον εἰς φῶς παρὰ τεμάχια ἐζωγραφισμένων χυτρῶν καὶ ἀγγείων τοῦ δευτέρου μέχρι τοῦ πέμπου πρ. Χρ. αἰῶνος· ἑπομένως οὐδὲ τὰ κυκλώπεια τείχη δύνανται ν' ἀνατρέχωσιν εἰς ἀρχαιοτέραν ἐποχήν, καὶ ἡ πόλις οὐδόλως δύναται νὰ ᾖναι ἡ ὁμηρικὴ Πέργαμος. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἡ ἐπισώρευσις τῶν ἐρειπίων εἶναι καὶ ἐκεῖ ὡσαύτως ἐλαχίστη· εἰς πολλὰ μέρη ἐξέχει αὐτὸς ὁ ἰσούμενος βράχος καὶ ἐν ἑνὶ μόνον μικρῷ τόπῳ ἡ ἐπισώρευσις τῶν χωμάτων ἔχει μέ-

τρα βάθους. Τέλος, μία ἐν 1873 ὑπ' ἐμοῦ εὑρεθεῖσα ἐπιγραφὴ ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ μικρὰ πόλις αὕτη ἦτο ἡ Γέργις. Ἐνώπιον τῆς πόλεως ταύτης εὑρίσκονται οἱ ἤδη ἀναφερθέντες 3 κωνοειδεῖς λόφοι ἢ τύμβοι. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ τῶν 40 πηγῶν, ἐν ἀποστάσει 3 χιλιομέτρων, ἐγὼ ἀνέσκαψα τὸ ἔδαφος ἐν χιλίοις τόποις, ἀλλὰ δὲν εὕρηκα οὐδαμοῦ ἄλλο τι παρὰ τὸ καθαρώτατον παρθενικὸν ἔδαφος· οὔτε ἴχνος τεθραυσμένων ἀγγείων ἢ πλίνθων· πανταχοῦ ὀξὺς ἢ κρημνώδης καὶ πάντοτε ἀνώμαλος φυσικὸς βράχος, ὅστις φανερῶς δὲν ἐψηλαφήθη ποτὲ ὑπ' ἀνθρωπίνης χειρός. Ἑπομένως εἶναι φανερὸν, ὅτι οἱ τόποι οὗτοι δὲν ᾠκίσθησαν ὑπ' ἀνθρώπων ποτέ. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἡ Γέργις, ἐν τῇ ἄκρᾳ τῶν ὑψωμάτων, ἀπέχει 17, αἱ δὲ πηγαὶ τοῦ Βουναρβάσι ἀπέχουσι 14 χιλιόμετρα τοῦ Ἑλλησπόντου, ἐν ᾧ ἡ ὅλη Ἰλιὰς ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ μεταξὺ τοῦ Ἰλίου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου ἀπόστασις ἦτο μικροτάτη, οὐδόλως δὲ μεγαλειτέρα τῶν 4 ἢ 5 χιλιομέτρων. Τοιαύτη ὅμως εἶναι ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τοῦ Ἰσσαρλὶκ καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου.

Ἀποκτήσας ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Βουναρβάσι πολλὰς ἀποφατικὰς ἀποδείξεις, ἐξήτασα λεπτομερῶς τὸ ὅλον πεδίον τῆς Τρῳάδος καὶ κατεπείσθην, ὅτι ἀδύνατον νὰ ἦναι ἡ τοῦ Ὁμηρικοῦ Ἰλίου τοποθεσία ἀλλοῦ παρὰ ἐν τῇ θέσει τοῦ Ἰλίου τῆς ἑλληνικῆς ἀποικίας, καὶ τοῦτο συμφώνως πρὸς τὴν κοινὴν γνώμην ἁπάσης τῆς ἀρχαιότητος.

Κατὰ τὸν συμπερασμόν μου ἡ τοῦ Πριάμου Πέργαμος ἐκρύπτετο ἐν τοῖς βυθοῖς τοῦ ὄρους Ἰσσαρλίκ, τοῦ χρησιμεύσαντος ὡς ἀκροπόλεως εἰς τὸ μεταγενέστερον Ἴλιον, καὶ διὰ τοῦτο ἐποίησα ἐκεῖ, ἐν Ἀπριλίῳ 1870, μικρὰς ἀνασκαφὰς, ὧν τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο τόσον ἐνθαρρυντικὸν, ὥστε, λαβὼν ἀπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης τὴν ἄδειαν, ἐνήργησα αὐτόθι τῷ 1871 μεγαλειτέρας ἀνασκαφὰς, ἃς ἐξηκολούθησα ἐπὶ τρία ἔτη διὰ 100 ἕως 160 ἐργατῶν. Πανταχοῦ ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Ἰσσαρλὶκ εὕρηκα ἀμέσως ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τὰ θεμέλια καὶ πάμπολλα ἄλλα ἐρείπια ἑλληνικῶν οἰκοδομῶν, ὧν αἱ μὲν ἐκτίσθησαν ἐξ ἐξεσμένων κογχασβεστι-

κῶν λίθων συνηρμοσμένων μετ' ἀσβέστου, αἱ δὲ ἐκ μεγάλων ξεστῶν λίθων ἄνευ ἀσβέστου. Γενικῶς δὲ εὕρηκα τὴν χρῆσιν τῆς ἀσβέστου μόνον ἕως ἑνὸς μέτρου ὑπὸ τὴν γῆν, τὰ δὲ παλαιότατα ἀρχαϊκὰ ἐρείπια μόνον ἕως δύο μέτρων βάθους. Κατὰ δὲ τὰ χείλη τοῦ κατωφεροῦς, ὅπου τὸ ἔδαφος ἦτο ποτὲ χαμηλότερον, εὕρηκα τά ἑλληνικὰ ἐρείπια καὶ ἐν πολὺ μεγαλειτέρῳ βάθει. Τοῦτο ἀποδείκνυται καὶ ὑπὸ τοῦ ὑπὸ Λυσιμάχου κτισθέντος μεγάλου τείχους τοῦ περιβόλου, τοῦ ἔχοντος 5 μέτρα ὕψους, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἄνω μέρος αὐτοῦ εὑρίσκεται πανταχοῦ ἓν μέχρι δύο μέτρων ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν. Τὰ ἐν τούτῳ τῷ ἑλληνικῷ στρώματι τῶν ἐρειπίων ἀνακαλυφθέντα σπουδαιότερα κτίρια εἶναι οἱ ναοὶ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς. Ὁ πρῶτος αὐτῶν εἶναι ὅλως κατεστραμμένος, καὶ δὲν σώζεται αὐτοῦ οὔτε λίθος ἐπὶ λίθου. Ἦτο δὲ ὁ ναὸς οὗτος ἐν δωρικῷ ῥυθμῷ καὶ μεγαλοπρεπής· τοῦτο ἀποδεικνύει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ ὑπ' ἐμοῦ ἐν τοῖς ἐρειπίοις αὐτοῦ ἀνακαλυφθὲν δωρικὸν τρίγλυφον, ἔχον μετώπην παριστάνουσαν τὸν Φοῖβον Ἀπόλλωνα ἐπὶ τεθρίππου, ἀριστούργημα τῆς πρώτης ἐποχῆς τῶν διαδόχων. Διὰ τοῦτο δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ὁ τοῦ Ἀπόλλωνος ναὸς ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου ἐν ἔτει τριακόσια περίπου πρὸ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ οὔτε τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ τούτου δὲν εἶναι ἐν τῇ θέσει των, μοὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ δώσω ἀκριβῶς τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος αὐτοῦ.

Τοῦ δὲ ναοῦ τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς ἐσώθησαν ὅλα τὰ θεμέλια καὶ λείψανά τινα τῶν τοίχων, συνισταμένων ἐν μέρει μὲν ἐκ μεγάλων ξεστῶν, ἐν μέρει δὲ ἐκ μικροτέρων ἀξέστων λίθων, συνηρμοσμένων δι' ἀσβέστου. Ὡς ἐκ τούτου συμπεραίνω, ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἐκτίσθη ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου, κατεστράφη δὲ ὑπὸ τοῦ Φιμβρίου, ἐν ἔτει 85 πρ. Χρ. καὶ ἀνῳκοδομήθη ὑπὸ τοῦ Σύλλα· ἔχει 96 μέτρα μήκους καὶ 22 πλάτους.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν ὑπ' ἐμοῦ ἐκεῖ ἀνακαλυφθεισῶν ἐπιγραφῶν μνημονεύω μιᾶς ἐξαιρέτως διατηρουμένης, περιεχούσης δὲ τρεῖς ἐπιστολὰς τοῦ πρώτου Ἀντιόχου (281—260 πρ: Χρ:) πρὸς τὸν Μελέαγρον, τὸν Σατράπην τῆς Σατραπίας τοῦ Ἑλλη-

σπόντου, καὶ μίαν τοῦ Μελεάγρου πρὸς τοὺς Ἰλιεῖς. Ὑποκάτω δὲ τῶν ἐρειπίων τῆς Ἑλληνικῆς πόλεως, τ. ε. κάτωθεν δύο μέτρων καὶ ἕως 4 μέτρων βάθους, εὕρηκα τὰ λείψανα μιᾶς προϊστορικῆς πόλεως, ἧς αἱ οἰκοδομαὶ ἦσαν ξύλιναι. Τὰ ἠνθρακωμένα χώματα καὶ ἡ ἀπουσία λίθων δὲν ἀφίνει περὶ τούτου οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν. Ἅπασαι δὲ αἱ ἐκεῖ εὑρεθεῖσαι χύτραι καὶ ἀγγεῖα ἐγένοντο διὰ τῆς χειρός, ἄνευ δηλονότι τοῦ τροχοῦ τοῦ κεραμέως· ἔχουσι δὲ πρὸς τοῦτο καὶ τὴν ἐρυθράν, μέλαιναν, πρασίνην ἢ φαιὰν κεραμίτιδα, οὐχὶ κεχρωσμένην, ἀλλ' ἐξειργασμένην διὰ χειροποιήτου στιλβώσεως, ἐπὶ λαμπρᾶς ἐπιφανείας, καὶ εἰσὶ κεκοσμημένα δι' ἐγκεχαραγμένων συμβόλων. Εὑρέθησαν ἐκεῖ καὶ πάμπολλα πήλινα σπονδύλια διατετρυπημένα διὰ τοῦ κέντρου, καὶ κεκοσμημένα ἐπὶ μιᾶς, ἐνίοτε καὶ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν, διὰ ἐγκεχαραγμένων θρησκευτικῶν συμβόλων, πεπληρωμένων διὰ λευκῆς γλήνης, ἵνα προσβάλωσι καταφανέστερον τὴν ὅρασιν. Ἀναμφιβόλως τὰ σκεύη ταῦτα μετεχειρίσθησαν ὡς περιάμματα ἢ προσφορὰς εἰς τοὺς θεούς, μάλιστα δὲ εἰς τὴν πολιοῦχον θεάν, τὴν Παλλάδα Ἀθηνᾶν, τὴν θεὰν γλαυκώπιδα Ἀθηνᾶν τοῦ Ὁμήρου, ἧς εὕρηκα ἐκεῖ πολλὰ εἴδωλα. Τὰ πλεῖστα αὐτῶν εἶναι μεμορφωμένα ἐπὶ τῶν ἀγγείων ἐχόντων ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς γυναικός, ἀλλὰ δύο πτέρυγας, πρόσωπον γλαυκὸς καὶ εἶδος τι περικεφαλαίας, ἐφ' ἧς εἶναι ἐγκεχαραγμένη καὶ ἡ γυναικεία κόμη. Πολλὰ ἀγγεῖα ὅμως ἔχουσι μόνον τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς γυναικός, δύο πτέρυγας καὶ ὀρθὸν λαιμόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἁρμόζεται τὸ πῶμα μὲ γλαυκὸς πρόσωπον καὶ περικεφαλαίαν. Εὕρηκα ἐκεῖ ἐπίσης καὶ πολλὰ λεπτὰ καὶ ὁμαλὰ εἴδωλα ἐξ ὀστοῦ καὶ μαρμάρου μετ' ἐγκεχαραγμένου γλαυκὸς προσώπου, καὶ γυναικείας ζώνης ἢ ἄνευ αὐτῶν. Ἐπὶ πολλῶν δὲ τὸ γλαυκὸς πρόσωπον ἦτο ἐζωγραφισμένον. Λίθινα ἐργαλεῖα δὲν εὕρηκα ἐν τούτῳ τῷ στρώματι καὶ μόνον ὀλίγους ὠοειδεῖς χειρομύλους ἐκ λάβης, 30—40 ἑκατοστῶν μέτρου μήκους καὶ 17—20 πλάτους, ὧν ἡ μία πλευρὰ εἶναι ὁμαλή. Ἐκτὸς δὲ τούτου ὀλίγους πρίονας ἐκ πυρολίθου. Ἐκ μετάλλου εὕρηκα μόνον ὀρειχαλκίνας ὀρθὰς ἢ

καμπύλας μαχαίρας, ὀλίγα βέλη καὶ διστόμους πολεμικὰς ἀξίνας πολὺ παραδόξου εἴδους, πολλοὺς τέττιγας ἐν εἴδει μακρῶν ἀλλὰ λεπτῶν ἥλων, κτλ.

Ἐν βάθει δὲ 4—7 μέτρων εὕρηκα ἄλλην ἀρχαιοτέραν πόλιν ᾠκοδομημένην ἐκ μικρῶν λίθων συνηρμοσμένων μετὰ χώματος. Ὑπάρχουσιν οἱ σκελετοὶ ὅλων τῶν οἴκων οὕτως ὥστε δύναταί τις ν' ἀνασκάψῃ αὐτὴν καθὼς ἀνασκάπτουσι τὴν Πομπηίαν. Εὕρηκα ἐν τοῖς στρώμασιν ἐρειπίων τῆς πόλεως ταύτης μέγιστον ποσὸν λιθίνων σφυρίων, πελέκεων, πολεμικῶν ἀξινῶν, χειρομύλων, ζυγίων, πριόνων ἐκ πυρολίθου κτλ., ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ τὰ ἴδια ἐργαλεῖα καὶ ὅπλα ἐξ ὀρειχάλκου καὶ μέγιστον ποσὸν πολυειδῶν κεκοσμημένων πηλίνων σπονδυλίων, πηλίνων χυτρῶν καὶ ἀγγείων χειροποιήτων ὡσαύτως, τῶν ὁποίων ἡ κατασκευὴ δεικνύει μεγαλείτερον πολιτισμόν. Ἐπίσης πανταχοῦ μεγάλα ποσὰ ὀστράκων κόγχης καὶ σπονδύλων καρχαρίου, ἀποδεικνυόντων, ὅτι τὸ τέρας τοῦτο ἐσύχναζέ ποτε ἐν ταῖς θαλάσσαις ταύταις, ἐν ᾧ σήμερον ἐντελῶς ἐξέλιπεν. Ἐκτὸς δὲ τούτου μεγάλα ποσὰ ὀδόντων ἀγριοχοίρων. Κάτωθεν δὲ τῆς πόλεως ταύτης, ἐν βάθει 7—10 μέτρων, ἀνεκάλυψα μίαν ἔτι πολὺ ἀρχαιοτέραν πόλιν, ἥτις προφανῶς ἀπωλέσθη ἐν φρικώδει καταστροφῇ ὑπὸ τῆς χειρὸς τῶν πολεμίων· τὰ ἠνθρακωμένα ἐρείπια ἁπάντων τῶν οἴκων, τὸ διὰ ὅλης τῆς πόλεως ἐκτανθὲν στρῶμα κεχωνευμένου χαλκίτου, οἱ ἐν διαφόροις μέρεσιν εὑρεθέντες θησαυροὶ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν σκευῶν καὶ τέλος οἱ σκελετοὶ ἀνδρῶν ἐχόντων ὅπλα, ὅλα ταῦτα δὲν ἐπιτρέπουσι περὶ τούτου ἀμφιβολίαν. Ὅλα τὰ ἐκεῖ ὑπ' ἐμοῦ ἀνακαλυφθέντα ἀγγεῖα καὶ χύτραι δεικνύουσι τὸ ἴδιον εἶδος τῆς κατασκευῆς καθὼς τὰ προηγούμενα, ἀλλὰ πολὺ μεγαλειτέραν τέχνην καὶ κομψότητα· ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἐκεῖ πολλοὶ νέοι τύποι. Τὴν σπουδαιότητα τῆς πόλεως ταύτης μαρτυρεῖ ἰδίως τὸ ἀνῆκον εἰς αὐτὴν μέγα τεῖχος τοῦ περιβόλου καὶ ὁ μέγας πύργος καὶ ἡ εὑρισκομένη ἐν αὐτῷ μεγάλη διπλῆ πύλη καὶ τὰ ἐμπρὸς αὐτῆς κείμενα μέγαρα τοῦ τελευταίου ἄρχοντος ἢ βασιλέως. Ἅπαντα τὰ μνημεῖα ταῦτα

εἶναι ἐκτισμένα ἐξ ἀξέστων λίθων συνηρμοσμένων μετὰ χώματος; ἐν ᾧ ἅπαντες οἱ οἶκοι τῆς πόλεως συνίστανται ἐξ ἀκαύστων πλίνθων, αἱ ὁποῖαι ὅμως ἐν πολλοῖς τόποις μετεβλήθησαν διὰ τῆς πυρκαϊᾶς εἰς ἀληθεῖς κεκαυμένας πλίνθους. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἐν βάθει 8 $^1/_2$—9 μέτρων, ἀνεκάλυψα τρεῖς θησαυρούς, ἐξ ὧν οἱ δύο ἐκλάπησαν καὶ ἐκρύφθησαν ὑπὸ τῶν ἐργατῶν μου, ὕστερον δὲ ἐδημεύθησαν ὑπὸ τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως. Τὸν δὲ τρίτον θησαυρὸν ἀνεκάλυψα ἐγὼ ὁ ἴδιος ἐπὶ τοῦ μεγάλου τείχους ἐγγὺς τῶν ἀνακτόρων. Συνίσταται δὲ ἐκ μεγάλης χαλκίνης ὀμφαλοειδοῦς ἀσπίδος, ἐκ μεγάλου χαλκίνου λέβητος, ἔχοντος ἑκατέρωθεν ὁριζόντιον λαβήν, ἐκ μεγάλης χαλκίνης πλακὸς ἐφ' ἧς ἐκολλήθη ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς ἓν ἀργυροῦν ἀγγεῖον, ἐκ δύο χαλκίνων ἀγγείων, ἐκ μεγάλης χρυσῆς ληκύθου 15 ἑκ. μέτρ. ὕψους, 14 πλάτους, ζυγίζοντος 403 γραμμάρια, ἐκ χρυσοῦ ποτηρίου 226 γραμ. βάρους, καὶ ἐκ μεγάλου χρυσοῦ δέπαος ἀμφικυπέλλου 9 ἑκ. μέτρ. ὕψους, 18 $^3/_4$ μήκους καὶ 18 $^1/_4$ πλάτους, ζυγίζοντος 600 γραμ. ἔχει δὲ ἓν μέγα καὶ ἓν μικρὸν στόμα καὶ δύο μεγίστας λαβάς. Ὁ Ἀριστοτέλης σφάλλει, νομίζω, ὑποθέτων ὅτι τὸ Ὁμηρικὸν δέπας ἀμφικύπελλον εἶχε τὸ σχῆμα κυττάρου μελίσσης. Τοὐναντίον παρ' Ὁμήρῳ τὸ δέπας ἀμφικύπελλον εἶναι πάντοτε συνώνυμον πρὸς τὸ ἄλεισον ἄμφωτον (Ὀδυσ. Γ. 41, 46, 50 καὶ 63 καὶ Χ. 9—10 καὶ 86) σημαίνει δ' ἁπλοῦν κύπελλον μετὰ δύο ἑκατέρωθεν μεγάλων ὤτων. Ὁμιλῶν περὶ τοῦ σχήματος τοῦ ὁμηρικοῦ δέπαος ἀμφικυπέλλου ὁ Ἀθηναῖος (Δειπνοσοφισταὶ, 783) οὐδόλως ἀναφέρει τὴν γνώμην τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλ' ἀναφέρει τὴν γνώμην τοῦ Ἀσκληπιάδου τοῦ Μυρλεανοῦ, τοῦ λέγοντος ὅτι ἀμφικύπελλον οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ ὅτι ἦν ἀμφίκυρτον. Ἡ δὲ ἀκόλουθος φράσις ἀποδεικνύει ὅτι ἀμφίκυρτον σημαίνει «μὲ 2 ὦτα» καὶ τὸ λεξικὸν τοῦ Franz Passow τὸ ἐπικυρώνει. Τοιαῦτα δέπα ἀμφικύπελλα ἐκ πηλοῦ συνέλεξα πλείονα τῶν 100. Ἕνεκα δὲ τῆς ὀξείας αὐτῶν βάσεως δὲν κατατίθενται εἰμὴ ἐπὶ τῆς στεφάνης. Ἡ κατασκευὴ αὕτη εἶναι λίαν πρακτική, διότι ὁ ἔχων τὸ δέπας ἀμφικύπελλον εἶναι ἠναγ-

κασμένος νὰ ἐκκενώσῃ αὐτό, καὶ ἐπειδὴ κατατίθεται ἐπὶ τῆς ζεφάνης μένει πάντοτε καθαρόν.

Εὕρηκα δὲ περαιτέρω ἐν τῷ θησαυρῷ 6 ὁμαλὰς ῥάβδους καθαρωτάτου ἀργύρου, ὧν ἡ μία ἄκρα εἶναι ἐστρογγυλωμένη, ἡ δὲ ἄλλη μηνοειδῶς ἐκκεκομμένη. Κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα εἶναι αὐτὰ τὰ συχνάκις ὑφ' Ὁμήρου μνημονευόμενα τάλαντα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἦσαν μικρά, διότι ὁ Ἀχιλλεὺς θέτει (Ἰλ. ψ, 262 — 270) ὡς τιμὴν τοῦ πρώτου ἀγῶνος γυναῖκα, τοῦ δευτέρου ἵππον, τοῦ τρίτου λέβητα, τοῦ τετάρτου δύο τάλαντα καὶ τοῦ πέμπτου φιάλην ἀμφίθετον. Εὗρον ἐκεῖ καὶ 4 μεγάλα ἀργυρᾶ ἀγγεῖα μετὰ στρογγύλης βάσεως· ἐπὶ τοῦ ἑνὸς αὐτῶν ἐκολλήθη τὸ ἄνω μέρος ἄλλου ἀργυροῦ ἀγγείου. Τὸ μεγαλείτερον ἀγγεῖον κατεῖχε δύο μεγαλοπρεπέστατα χρυσᾶ διαδήματα, πιθανῶς ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ὁ Ὅμηρος ὀνομάζει «πλεκτὰς ἀναδέσμας»· εἶναι δὲ αὐτὰ κεκοσμημένα διὰ 100 εἰδώλων τῆς γλαυκώπιδος Ἀθηνᾶς. Περαιτέρω κατεῖχε τὸ ἀγγεῖον μίαν χρυσῆν ἄμπυκα, 4 τεχνικώτατα κατεσκευασμένα χρυσᾶ ἐνώτια κρεμαστά, 56 χρυσᾶ ἐνώτια παραδοξότατα τὸ εἶδος, 6 χρυσᾶ ψέλλια, 8750 μικρὰ διατετρημένα χρυσᾶ σκεύη ἐν εἴδει πρισμάτων, κύβων, ἀξόνων κτλ., ὧν τὰ πλεῖστα εἶναι κεκοσμημένα ὑπὸ 8 ἢ 16 ἐγκεχαραγμένων γραμμῶν· τὸ ἀγγεῖον κατεῖχε ἐκτὸς τούτου δύο ποτήρια, ὧν τὸ ἓν ἐξ ἠλέκτρου, τὸ δὲ ἄλλο ἐκ χρυσοῦ. Εὗρον καὶ ἐν τῷ θησαυρῷ δύο μικρὰ λαμπρὰ ἀργυρᾶ ἀγγεῖα μὲ σωλῆνας ἑκατέρωθεν, ἵνα κρεμῶνται διὰ ταινίας, καὶ 13 χαλκίνας λόγχας, 14 χαλκίνας πολεμικὰς ἀξίνας, 7 χαλκ. ἐγχειρίδια, 1 μεγάλην χάλκ. μάχαιραν, 1 χάλκ. ξίφος καὶ 1 χαλκ. ὅπλον ἀγνώστου χρήσεως. Ἅπαντα τὰ σκεύη συνυπῆρξάν ποτε ἐν τετραγώνῳ κιβωτίῳ, τοῦ ὁποίου εἶχον διατηρήσει τὴν μορφήν. Ἡ ἀρχικὴ ὕπαρξις τοῦ ξυλίνου κιβωτίου ἀποδείκνυται καὶ ὑπὸ τῆς μεγάλης χαλκίνης κλειδός, ἣν ἐκεῖ εὗρον. Φαίνεται ὅτι ἐν τῇ καταστροφῇ τῆς πόλεως ὁ εἷς ἢ ὁ ἄλλος τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας ἐδοκίμασε νὰ φύγῃ μετὰ τοῦ κιβωτίου, ἀλλ' ἐμποδισθεὶς ἐπὶ τοῦ τείχους ἐκ τοῦ πυρὸς ἢ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ αὐτὸ ἐκεῖ.

Εὕρηκα προσέτι ἐν τοῖς μεγάροις τοῦ ἄρχοντος ἢ βασιλέως μέγα ποσὸν ὡραίων ἀγγείων· μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἓν 62 ἑκ. μέτρ. ὕψους παριστάνον τὴν γλαυκώπιδα Ἀθηνᾶν κεκοσμημένην διὰ μεγάλου περιδεραίου καὶ ἐγκαρσίως δι' ἀορτῆρος ἢ ζωστῆρος.

Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν δύο ὁμηρικῶν ἐπιθέτων « γλαυκῶπις καὶ βοῶπις » ὑπάρχουσι τρεῖς περίοδοι. Ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ ἐσχηματίσθη ἡ ἰδανικὴ ἔννοια τῶν θεῶν καὶ ἐδόθη τὸ ὄνομα αὐτῶν, ἐν τῷ ὁποίῳ τὰ ἐπίθετα ἦσαν συμβολικὰ ἢ ἰδανικά, τ. ε. φυσικά. Ἡ Ἥρα, ἡ πελασγικὴ Ἰώ, ὡς θεὰ τῆς σελήνης, ἀναμφιβόλως παρέλαβε τὸ ἐπίθετον « βοῶπις » ἀπὸ τῶν συμβολικῶν κεράτων τῆς μηνοειδοῦς σελήνης καὶ τῶν σκοτεινῶν κηλίδων της, αἱ ὁποῖαι ὁμοιάζουσι πρὸς πρόσωπον μετὰ μεγάλων ὀφθαλμῶν. Ἡ δὲ Ἀθηνᾶ, ὡς θεὰ τῆς ἠοῦς, ἀναμφιβόλως παρέλαβε τὸ ἐπίθετον «γλαυκῶπις» ἀπὸ τοῦ λυκαυγοῦς τῆς αὐγῆς. Παρακαλῶ νὰ προσέξητε εἰς τὴν σφαῖραν Πίν. 166; ἀρ. 3229 τοῦ ἄτλαντος τοῦ συγγράμματός μου «Τρωϊκαὶ ἀρχαιότητες», ἥτις παρίσταται μεγαλοπρεπῶς ἐν Πίν. 5. ἀριθ. 38 τῆς ὑπὸ τοῦ John Murray γενομένης ἐκδόσεώς του. Αὕτη ἡ σφαῖρα καθ' ἑαυτὴν δίδει τὴν πληρεστάτην ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως τῶν γλαυκὸς προσώπων καὶ δίδει ταυτοχρόνως τὴν κλεῖδα διὰ τὰς συμβολικὰς παραστάσεις ταύτας, διότι βλέπομεν ἐκεῖ, ἐν τῷ κέντρῳ, τὴν γλαῦκα σχεδὸν ἐν μονογράμματι, ἔχουσαν ὅμως δύο ἐκτεινομένους βραχίονας, ὧν ὁ ἀριστερὸς ἔχει καὶ τὴν χεῖρα του καὶ μακρὰν γυναικεῖαν κόμην. Κατὰ δεξιὰν τῆς διαγραφῆς ταύτης βλέπομεν τὸν ἥλιον, κατ' ἀριστερὰν τὴν σελήνην· κάτω εἶναι ὁ ἑωσφόρος ἀστήρ. Οὕτως ἡ παράστασις εἶναι ἐντελὴς καὶ σαφέστατα ἀποδεικνύει, ὅτι αὕτη ἡ οὐρανία γλαῦξ εἶναι ἡ ἠώς, ἥτις ἀνέρχεται τὸν οὐρανὸν μεταξὺ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιόδῳ τῆς ἱστορίας τῶν δύο ἐπιθέτων βοῶπις καὶ γλαυκῶπις αἱ θεαὶ παρίσταντο δι' εἰδώλων, ἐν οἷς ἐλησμονήθη ὁ πρότερος συμβολικὸς σκοπὸς τῶν ἐπιθέτων, τὰ ὁποῖα ὑλοποιήθησαν, οὕτως εἰπεῖν, εἰς πρόσωπον γλαυκὸς διὰ τὴν Ἀθηνᾶν καὶ εἰς πρόσωπον βοὸς διὰ τὴν Ἥραν. Εἰς τὴν περίοδον ταύ-

την ἀνήκουσι τὰ τῆς Ἀθηνᾶς τρωϊκὰ εἴδωλα, τὰ ὁποῖα, ὡς εἴπομεν, ἔχουσι γλαυκὸς πρόσωπον, εἶδος τι περικεφαλαίας μετὰ τῆς ἐνδείξεως γυναικείας κόμης, καὶ ἑκατέρωθεν μίαν πτέρυγα.

Εἶναι ὅλως ἀδύνατον νὰ περιγραφῇ τοιαύτη γυναικεῖα μορφὴ μετὰ προσώπου γλαυκὸς δι' ἄλλου τινὸς ἐπιθέτου παρὰ διὰ τοῦ ἐπιθέτου «γλαυκῶπις». Ἡ λέξις «*πρόσωπον*», ἣν συχνάκις εὑρίσκομεν ἐν Ὁμήρῳ καὶ ἥτις εἶναι πιθανῶς χιλιάδας ἐτῶν ἀρχαιοτέρα τοῦ ποιητοῦ, εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ λέξις ἐπίθετον καὶ δὲν εὑρίσκεται ποτὲ εἰς συνθέτους λέξεις, ἐν ᾧ αἱ λέξεις μετὰ τῆς καταλήξεως «ειδης» ἀναφέρονται εἰς γενικὴν ὁμοιότητα. Οὕτως, ἐὰν ἡ Ἀθηνᾶ εἶχε τὸ ἐπίθετον «γλαυκοειδής», ἠθέλομεν ἐννοήσει μόνον, ὅτι ἡ θεὰ ἔχει τὸ εἶδος ἢ τὴν ὅλην μορφὴν τῆς γλαυκός. Ἡ αἰγυπτιακὴ σελληναία θεὰ Ἴσις ἐγεννήθη ἐν Ἄργει καὶ ἐταυτίζετο μετὰ τῆς πελασγικῆς σελληναίας θεᾶς Ἰοῦς, ἥτις μετωνομάσθη ἐν Ἑλλάδι «Ἥρα» (Διοδ. Σικ. Α. 24, 25. Ἀπολλοδ. Β. 1, 3. Ὑγιν. 145). Καθὼς ἡ Ἰὼ ἐν Ἑλλάδι, ἡ Ἴσις παριστάνετο ἐν Αἰγύπτῳ ὡς βούκερως γυνὴ (Ἡρόδοτος Β. 41). Ἰὼ ἐξηκολούθησε νὰ ἦναι τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς σελήνης ἐν τοῖς θρησκευτικοῖς μυστηρίοις ἐν Ἄργει (Εὐστάθ. εἰς Διονυσ. Περιηγ. 94· Jablonsky, Panth. Β. σ. 4). Τὰ τῆς Ἴσιδος καὶ Ἰοῦς βουκέρατα παρήχθησαν ἀπὸ τῶν συμβολικῶν κεράτων τῆς μηνοειδοῦς σελήνης (Διόδ. Σικ. Α, 11. Πλουτ. Ἴσις καὶ Ὄσιρις 52. Μακροβ. Σατ. Α, 19. Αἰλιαν. Ζῶα, 10, 27). Ἀναμφιβόλως ἡ πελασγικὴ Ἰώ, ἡ μεταγενεστέρα Ἥρα, εἶχε πρίν, ἐκτὸς τῶν βουκεράτων, καὶ πρόσωπον βοός.

Ἐν τῇ τρίτῃ περιόδῳ τῆς τῶν δύο ἐπιθέτων ἱστορίας ἡ Ἥρα καὶ ἡ Ἀθηνᾶ παρέλαβον γυναικεῖον πρόσωπον. Ἐκ τοῦ προηγουμένου προσώπου βοὸς καὶ προσώπου γλαυκὸς τῶν δύο θεῶν ἐγένοντο ἡ βοῦς καὶ ἡ γλαῦξ τὰ σύμβολα αὐτῶν, ἐτέθησαν ὡς τοιαῦτα εἰς τὴν πλευρὰν αὐτῶν καὶ τὰ ἐπίθετα βοῶπις καὶ γλαυκῶπις μετεχειρίζοντο περαιτέρω ὡς ἐπίθετα καθιερωμένα διὰ τῆς χρήσεως τῶν αἰώνων, ἀλλὰ μόνον μετὰ τῆς σημασίας «μετὰ μεγάλων ὀμμάτων καὶ μετὰ γλαυκὸς ὀμμά-

των». Εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἀνήκουσιν αἱ Ὁμηρικαὶ ραψῳδίαι.

Ἐβεβαιοῦτο ὅτι τὰ τρῳϊκὰ εἴδωλα μετὰ γλαυκὸς προσώπου δὲν δύνανται νὰ παριστῶσι τὴν γλαυκώπιδα Ἀθηνᾶν, διότι ὅμοια εἴδωλα εὑρέθησαν καὶ ἐν Γερμανίᾳ. Ἀλλὰ δὲν ἐσκεπτόμην ποτὲ νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι ἡ θεὰ μετὰ προσώπου γλαυκὸς ἐλατρεύετο ἀποκλειστικῶς ἐν Ἰλίῳ· εἶμαι δὲ ἕτοιμος νὰ παραδεχθῶ, ὅτι ἡ προτέρα συμβολικὴ ἢ ἰδανικὴ ἔννοιά της ἤδη ὑλοποιήθη εἰς θεὰν μετὰ γλαυκὸς προσώπου, πτερύγων καὶ περικεφαλαίας, πρὸ τοῦ χωρισμοῦ τῶν ἀριανῶν φυλῶν, ἢ ὅτι ἡ οὕτω μεμορφωμένη θεὰ εἰσήχθη, ὁμοῦ μετὰ τοῦ ὀρειχάλκου, ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς τὴν Γερμανίαν.

Προσθέτω εἰσέτι, ὅτι ἡ Ἥρα, μετὰ τοῦ ἀρχαίου σεληναίου ὀνόματος αὐτῆς «Ἰώ», εἶχε περιβόητον ναὸν ἐπὶ τῆς τοποθεσίας τοῦ Βυζαντίου· ἡ δὲ πόλις αὕτη ἐκτίσθη ὑπὸ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς, ἥτις ὠνομάζετο «Κερόεσσα» τ. ε. κερασφόρος (O. Müller Dorier A. σ. 121. Στεφ. Βυζ. Βυζάντιον). Δὲν εἶναι ἴσως ἡ μηνοειδὴς σελήνη, τὸ σύμβολον τοῦ τουρκικοῦ κράτους, κληρονομία ἀπὸ τῆς κτίτορος τοῦ Βυζαντίου, τῆς Κεροέσσης, τῆς θυγατρὸς τῆς σεληναίας θεᾶς Ἰοῦς (Ἥρας);

Πρὸς ἐπικύρωσιν ὅσων εἶπον περὶ τοῦ συμβολικοῦ χαρακτῆρος τῶν ἐγκεχαραγμένων στολισμάτων τῶν χιλιάδων τρῳϊκῶν πηλίνων σκευῶν παρακαλῶ νὰ ἐξετάσητε μόνον τὸ σπονδύλιον ἀριθ. 299, τοῦ πίνακος 9, τοῦ ἄτλαντός μου. Βλέπομεν ἐκεῖ τὸν ἀστερισμὸν τῆς Μεγάλης Ἄρκτου ἐπὶ τῆς ῥάχεως ἑνὸς ζώου, ἔχοντος ἀνοικτὸν τὸ στόμα καὶ ἔξω τὴν γλῶσσαν· βλέπομεν ἐκεῖ εἰσέτι δύο ἄλλα οὐράνια ζῶα, ἕνα βωμόν, μίαν ἀστραπὴν καὶ τέσσαρα . Ἐκ τοῦ ὄπισθεν μέρους τοῦ σπονδυλίου τούτου βλέπομεν 4 σταυροὺς παραδόξου μορφῆς.

Τὸ χαρακτηριστικὸν τῶν τρῳϊκῶν ἀγγείων εἶναι, ὅτι ἔχουσιν ἑκατέρωθεν σωλῆνα καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ διευθύνσει ὀπὴν ἑκατέρωθεν τοῦ στομίου καὶ τοῦ πώματος ἵνα κρεμῶνται καὶ φέρωνται μετὰ

ταινίας· τὰ δὲ πλεῖστα αὐτῶν ἔχουσι τρεῖς πόδας· ἄλλα πολλὰ ἔχουσιν ἡμισφαιροειδῆ βάσιν.

Ἐπειδὴ προφανῶς ἡ πόλις αὕτη ἦτο πλουσία καὶ ἀπωλέσθη ἐν φρικώδει καταστροφῇ ὑπὸ τῆς χειρὸς τῶν πολεμίων· ἐπειδὴ περαιτέρω εὑρίσκεται ἐν αὐτῇ τὸ μέγα τεῖχος τοῦ περιβόλου καὶ ὁ μέγας πύργος μετὰ τῆς διπλῆς πύλης, ἧς ἡ θέσις ἐντελῶς ἀντα-ποκρίνεται εἰς τὴν θέσιν τῶν Ὁμηρικῶν Σκαιῶν Πυλῶν, δὲν δύ-ναται νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία ὅτι αὕτη εἶναι ἡ πόλις, ἡ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ᾀδομένη, ἡ ὑπὸ τῶν ἑλλήνων ἐξαλαπαχθεῖσα, ἤτοι τὸ πολυθρύλλητον Ἴλιον. Ἅπαντα τὰ ἐκεῖ ἀνακαλυφθέντα ἀντικεί-μενα ἀνήκουσιν ὅμως εἰς ἀπωτάτην ἐποχήν, ὥστε ἡ ὑφ' Ὁμή-ρου ψαλλομένη πολιορκία καὶ ἅλωσις εἶναι πιθανῶς 1200 ἕως 1500 ἔτη ἀρχαιοτέρα οὐτοῦ.

Ὁ Ὅμηρος δὲν ἠδύνατο νὰ ἴδῃ τὴν Τροίαν, διότι κατὰ τὴν ἐποχήν του τὰ ἐρείπια τῶν τρωϊκῶν οἴκων καὶ τὰ τείχη καὶ ὁ πύργος της ἦσαν κεκαλυμμένα διὰ χωματίνου στρώματος 6—8 μέτρων πάχους. Ὁ Ὅμηρος δὲν ἔκαμεν ἀνασκαφὰς ἵνα φέρῃ αὐτὰ εἰς φῶς. Διὰ τοῦτο ἡ παρ' αὐτῷ περιγραφὴ τῆς Τροίας εἶναι σκοτεινὴ καὶ ἀόριστος. Ὁ ποιητὴς ἐγνώριζεν ἅπαντα τὰ συμβάντα τοῦ τραγικοῦ τέλους τῆς πόλεως μόνον ἐκ τῆς παρα-δόσεως, διότι τὰ συμβάντα ταῦτα ἐψάλησαν πρὸ αὐτοῦ ὑπὸ πο-λυαρίθμων ῥαψῳδῶν. Ἐσώθησαν μόνον αἱ ὁμηρικαὶ ῥαψῳδίαι, διότι αὗται ἦσαν αἱ ἄρισται.

Τὰ ὑπ' ἐμοῦ ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τριγύρω τοῦ Ἰσσαρλὶκ ἐσκαμ-μένα 20 φρέατα ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὸ Ὁμηρικὸν Ἴλιον περιωρί-σθη εἰς τὸ ὄρος τοῦτο. Ἀλλὰ τὸ Ἴλιον δὲν ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἐκεῖ κτισθεῖσα πόλις. Τῷ ὄντι ὑπάρχουσιν ὑποκάτω τοῦ Ἰλίου, ἐν βάθει 10 ἕως 16 μέτρων, τὰ γιγαντιαῖα ἐρείπια ἄλλης πολὺ ἀρχαιοτέρας πόλεως, ἧς τὰ πήλινα ἀγγεῖα καὶ χύτραι εἶναι ἐπί-σης πεποιημένα διὰ τῆς χειρός, ἄνευ δηλονότι τοῦ τροχοῦ τοῦ κεραμέως, δεικνύουσιν ὅμως ὅλους νέους τύπους καὶ πολὺ μεγα-λειτέραν ἐντέλειαν. Τὰ δὲ ἐντελέστατα πήλινα σκεύη εὗρον ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ παρθενικοῦ ἐδάφους ἐν βάθει 14 ἢ 16 μέτρων. Τὰ πλεῖ-

στα αὐτῶν ἔχουσι καὶ ἔξωθεν καὶ ἔσωθεν ἐγκεχαραγμένα κοσμήματα. Πολὺ περίεργοι εἶναι ἐν τῇ πόλει ταύτῃ αἱ λαμπρῶς κατεσκευασμέναι λοπάδες, αἱ ἔχουσαι ἑκατέρωθεν μακρὸν καμπύλον ὁριζόντιον σωλῆνα. Μεταξὺ δὲ τῶν περιεργοτάτων τῶν ἐνταῦθα ἀνακαλυφθέντων ἀντικειμένων ἦτο ἓν ἐκ τριῶν μεγάλων ὁμαλῶν λίθων ἐσχηματισμένον μικρὸν οἰκιακὸν κοιμητήριον, περιέχον δύο πηλίνους τρίποδας πεπληρωμένους ἀνθρωπίνης τέφρας, ἐν ἑνὶ τῶν ὁποίων εὗρον ἅπαντα τὰ ὀστᾶ ἐμβρύου 6 μηνῶν, οὗ ὁ πολυμαθέστατος ἰατρὸς Ἀρεταῖος ἐν Ἀθήναις συνέστησεν ὕστερον τὸν ὅλον σκελετόν. Περαιτέρω εὗρον ἐνταῦθα τὸν σκελετὸν γυναικὸς μετὰ τῶν χρυσῶν κοσμημάτων της· ἀνεκαλύφθη δὲ οὗτος ἐν πλαγίᾳ θέσει ἐν τοῖς ἐρειπίοις μιᾶς ὑπὸ τοῦ πυρὸς κατεστραμμένης οἰκίας, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ γυνὴ ζῶσα ἐκάη. Τοῦτο δηλοῦται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι πάντα τὰ ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐκείνου κατοικήσαντα προϊστορικὰ ἔθνη εἶχον μὲν τὴν συνήθειαν νὰ καίωσι τὰ νεκρὰ σώματα, ἀλλ' ἐναπέθετον τὴν τέφραν αὐτῶν εἰς ὑδρίας, ὧν εὗρον ἀναρίθμητον ποσόν.

Μεταξὺ τῶν Τρῳϊκῶν ἀγγείων μνημονεύω εἰσέτι τὰ ἐν εἴδει χοίρων, ὑστρίγγων, ἀσπαλάκων, ἄρκτων καὶ ἱπποποτάμων, ὧν τὸ ἐν τῇ θέσει τῆς οὐρᾶς εὑρισκόμενον καπνοδοχοειδὲς στόμα συνδέεται διὰ λαβῆς μετὰ τοῦ τραχήλου. Πολὺ περίεργα ἐπίσης εἶναι τὰ ἀναρίθμητα γυναικεῖα ἐργαλεῖα ἐξ ἐλέφαντος καὶ ὀστοῦ, αἱ βαρεῖαι σφενδόναι ἐκ μαγνητολίθου, τὰ χάλκινα βέλη, τὰ ὁποῖα ἔχουσι τὴν πρωτότυπον μορφὴν μικρῶν ἥλων ἀκεφάλων, καὶ τέλος αἱ ὡραῖαι λίθιναι μίτραι ἐν σχήματι παραλληλεπιπέδου, ἔχουσαι ἐφ' ἑκάστης τῶν 6 πλευρῶν τύπους διὰ τὴν χώνευσιν πολυειδῶν ὅπλων, ὧν τὰ πλεῖστα εἶναι ἡμῖν νῦν ὅλως ἄγνωστα. Μνημονεύω προσέτι τὰ πολὺ περίεργα καὶ φανταστικὰ μικρὰ ἀγγεῖα τὰ ἔχοντα τὴν λαβὴν ἄνω τοῦ στόματος καὶ μικρὸν σωλῆνα ἐν τῷ μέσῳ, χρησιμεύοντα δὲ πιθανῶς ὡς γαλακτοδοχεῖα διὰ τὴν τροφὴν τῶν μικρῶν παιδίων.

Κύπελλα, τ. ε. ποτήρια, εὗρον εἴκοσι διαφόρων εἰδῶν, ἐκτὸς τῶν μεγάλων δεπάων ἀμφικυπέλλων τὰ ὁποῖα ἀνέφερον.

Εὕρηκα καὶ 12 ἐπιγραφάς, ἐξ ὧν ἤδη 10 ἐξηγήθησαν ὑπὸ τῶν καθηγητῶν Martin Haug ἐν Μονάχῳ καὶ Theod. Gomperz ἐν Βιέννῃ· εἶναι δὲ αὗται ἐν καθαρᾷ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἀλλ' ἐν ἀρχαιοτάτοις κυπριακοῖς γράμμασι, καὶ δίδουσιν ἡμῖν τὴν βεβαιότητα ὅτι οἱ Τρῷες γλῶσσαν εἶχον τὴν ἑλληνικήν. Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται εἶναι ἁπλᾶ ἀναθήματα εἰς τοὺς θεούς. Ἡ δὲ μία λέγει: «δίῳ ταγῷ»· μία ἄλλη «ἵλαε»· μία τρίτη «ἐγὼ ταπατόρῳ»· μία τετάρτη «δίῳ Σίκῳ ἢ Σίγῳ.» Ἐπειδὴ εὑρέθησαν πάμπολλα πήλινα σκεύη, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦτο ἐγκεχαραγμένη μόνον ἡ πρώτη συλλαβὴ τοῦ ὀνόματος τούτου «Σί», ὁ καθηγητὴς Martin Haug συμπεραίνει, ὅτι οἱ Τρῷες ἐλάτρευον πρὸς τοῖς ἄλλοις ἕνα θεὸν ἢ ἥρωα ἔχοντα τὸ ὄνομα Σίγος ἢ Σίκος, τὸ ὁποῖον εὑρίσκομεν ἐν τῷ ὀνόματι τῆς τόλεως «Σίγειον», ἐν τῷ τῆς Σιγίας, τῆς τοποθεσίας τῆς Ἀλεξανδρείας τῆς Τρῳάδος, ἐν τῷ τῆς ἐν τῇ Πελοποννήσῳ πόλεως Σικυῶνος, ἥτις τῷ ὄντι εἶχε βασιλέα Τρῷα Ἐχέπωλον, τὸν υἱὸν τοῦ Ἀγχίσου, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Αἰνείου (Ἰλιάδ. ψ, 296). Ὁ καθηγητὴς Haug διακρίνει καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τῶν Σκαιῶν Πυλῶν καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Σκαμάνδρου τὴν καταγωγὴν ἀπὸ τοῦ ὀνόματος «Σίγος ἢ Σίκος».

Ταῦτα εἶναι ἐν περιλήψει ὅσα διὰ τριετῶν ἀνασκαφῶν καὶ ἀτρύτων κόπων καὶ δαπανῶν οὐ μικρῶν ἤνεγκον εἰς φῶς ἀπὸ τῶν σπλάγχνων τῆς γῆς, ὅπου πρὸ 40 αἰώνων ἐκρύπτοντο. Ἡ ἐργασία μου αὕτη ἔδωκε μὲν ἀφορμὴν εἰς ποικίλας καὶ πολλάκις ἀντιφατικὰς γνώμας· ἔδωκε δ' ἀφορμὴν ν' ἀντηχήσωσι περὶ τὸ ὄνομά μου πολλὰ ἐγκώμια καὶ παραδόξως οὐκ ὀλίγαι ὕβρεις. Ἀλλὰ *Ἕλλην γνήσιος*—δὲν πιστεύω ὅτι ὑπάρχει οὐδεὶς ὁ μὴ θέλων ν' ἀνομολογήσῃ, ὅτι διὰ τῶν ἀγώνων καὶ τῶν θυσιῶν μου συνετέλεσα οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν διαφώτισιν τῶν προϊστορικῶν περὶ τῆς ἑλληνικῆς χώρας εἰδήσεων καὶ εἰς τὴν ἐπίλυσιν τοῦ μεγάλου ζητήματος περὶ τῆς τοποθεσίας τοῦ Ἰλίου, μετὰ τοῦ ὁποίου ἀναποσπάστως συνδέεται τὸ ἐνδοξότατον ἔργον τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως καὶ μία τῶν εὐκλεεστέρων παραδόσεων τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας.

A

B

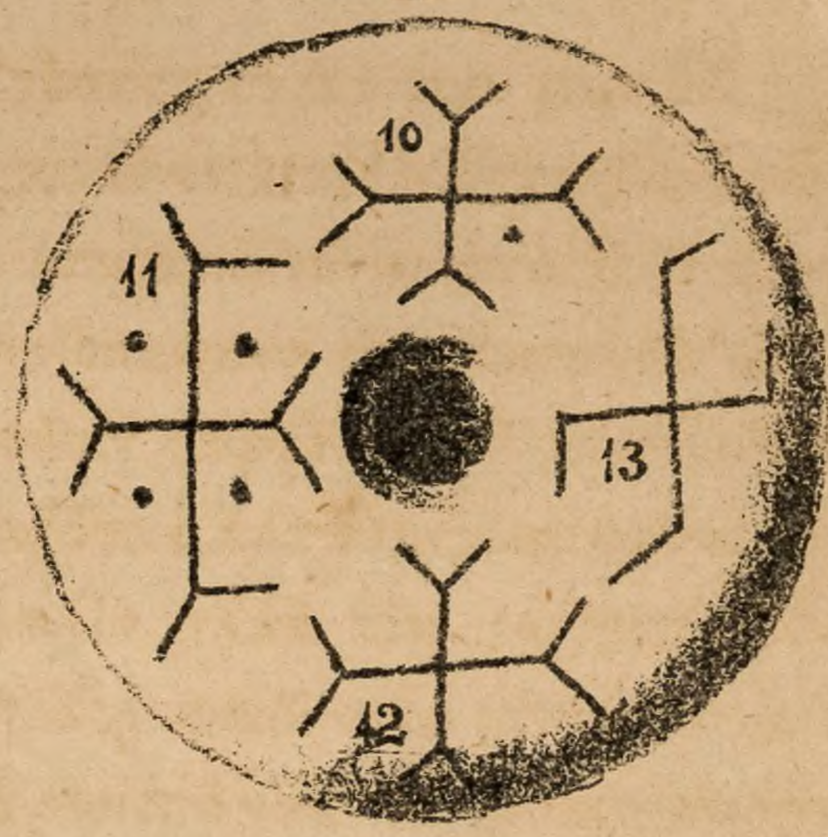

A Ἡμία πλευρὰ τοῦ ὀφονδυλίου
B Ἡ ἄλλη " " "
1 Ζῶον ἔχον τὸν ἀστερισμὸν τῆς μεγάλης ἄρκτου ἐπὶ τῆς ῥάχεως
2 ᾗ 3 Δύο ἄλλα οὐράνια ζῶα
4 Βωμός
5 Ἀστραπή
6-9 Τέσσαρα σύμβολα τοῦ ἁγίου πυρός
10-13 Τέσσαρα ἄλλα σύμβολα τοῦ ἁγίου πυρός.

A

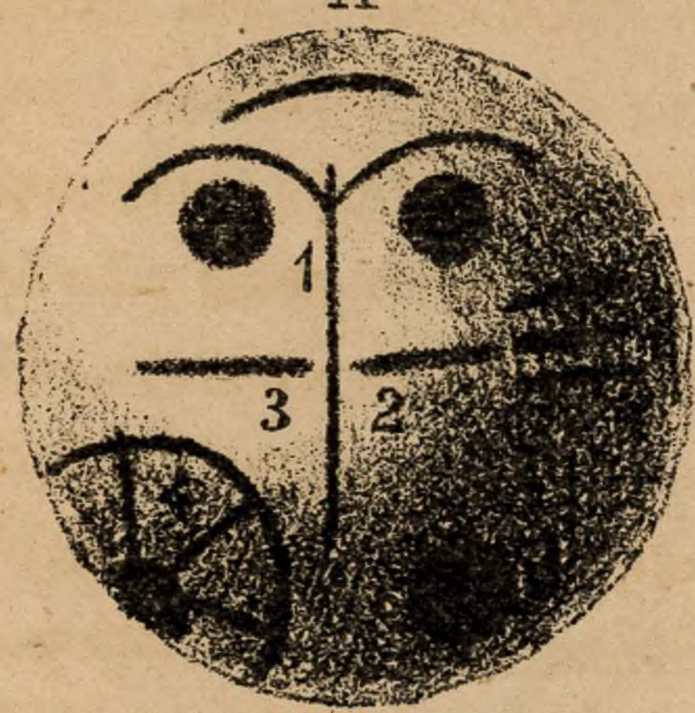

B

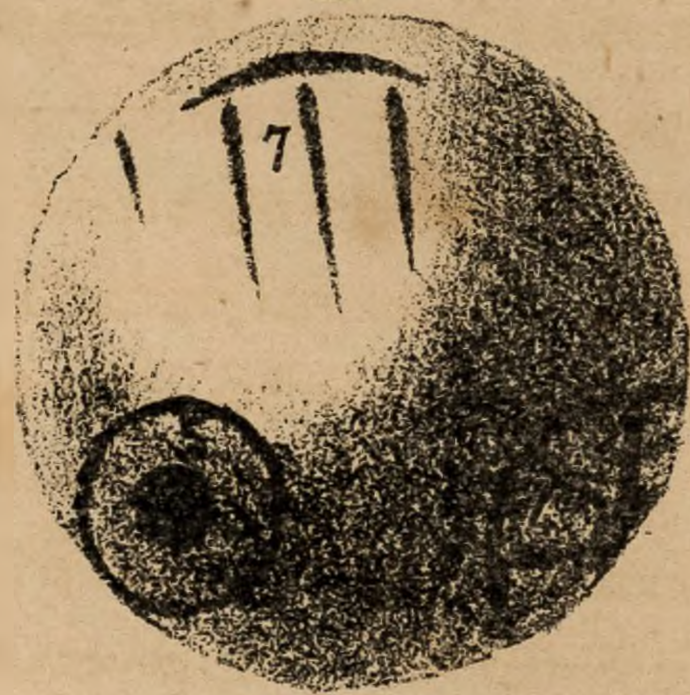

A Ἡμία πλευρὰ τῆς σφαίρας
B Ἡ ἄλλη πλευρά
1 Τὸ γλαυκὸς πρόσωπον τῆς Ἀθηνᾶς
2 Ἡ ἀριστερὰ χείρ
3 Ἡ δεξιά
4 Ὁ ἥλιος
5 Ἡ σελήνη
6 Ὁ ἑωσφόρος ἀστήρ
7 Ἡ γυναικεία κόμη τῆς Ἀθηνᾶς.

ΠΕΔΙΟΝ ΤΗΣ ΤΡΩΑΔΟΣ
ΒΟΡΡΑΣ
ΕΛΛΗΣΠΟΝΤΟΣ
ΑΙΓΑΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ
ΔΥΣΙΣ
ΑΝΑΤΟΛΗ
ΝΟΤΟΣ
ΠΕΔΙΟΝ ΤΡΩΑΔΟΣ
Ναύσταθμος
Λιμὴν Ἀχαιῶν
Ἄκρωτ. Ροιτείου
Ρεμοί
Κουμαλί
Νεκροταφεῖον
Τύμβοι Ἀχιλλέως καὶ Παφούλου
Ἄκρωτ. Σιγείου
Ἰενὶ-Σαχήρ
Σίγειον
Ὀφρύνειον
Ροίτειον
Τεφλίκ
Χαλιλ-κοί
Βάλτοι
Ἅγιος Δημήτριος Τεπέ (Τύμβος Φήστου)
Κουμ-κοί
Ὁμηρικὸν Ἴλιον
Τοσσαλίκ
Τοσλάκ
Καλιφάτλι
Νεοχώριον
Μπασιά-Πεπέ
Ἀγάμια (Παλαιόκαστρον)
Ἐρμαῖοι-κοί
Μύλος
Οὐδσιά-Τεπέ
Μπασίλα
Κόλπος
Βάλτος
Σιμάνδρος
Βατάκι (Θύμβρια)
Ἐρείπια τοῦ Ναοῦ Ἀπόλλωνος
Βουνάρβασι
Βουνάρβασι-σου
40 Πηγαί
3 Τύμβοι
Γέφυς
Ἀραβλάρ-κοί
Λιθογρ. Γ. Κόλμαν. Ἀθῆναι.